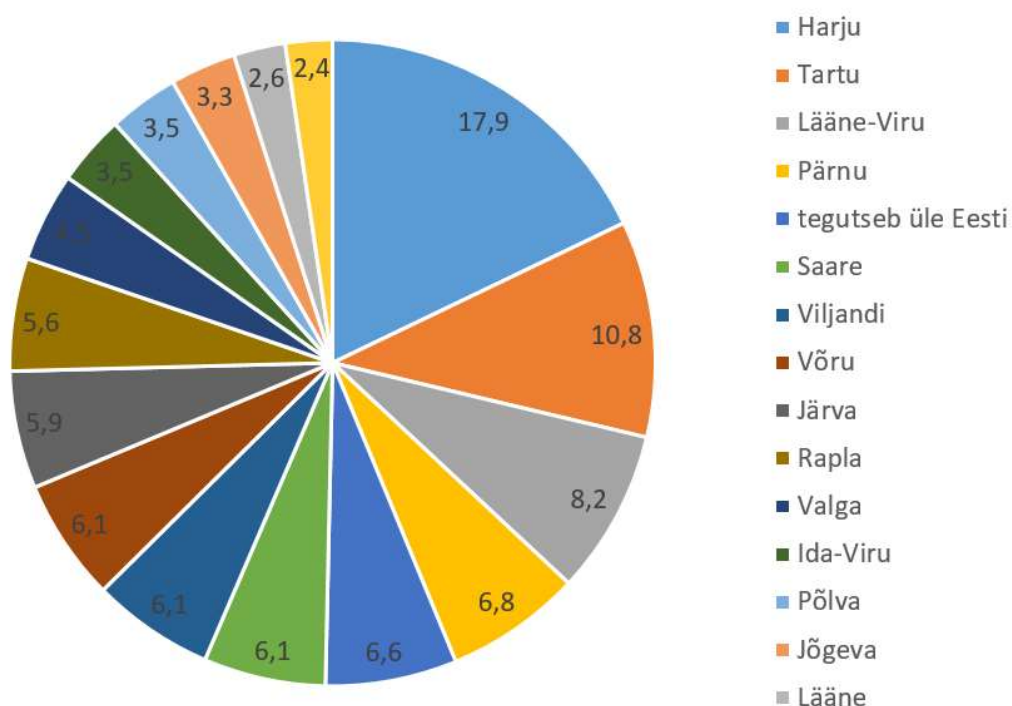

EESTI RAHVASTIKUSTATISTIKA
POPULATION STATISTICS OF ESTONIA

SEENIORITÖÖ TEGIJATE UURING
Ülevaade

**SURVEY OF ESTONIAN SENIOR WORK
SPECIALISTS**
Report

Tallinn 2022

EESTI KÕRGKOOULIDEVAHELINE DEMOUURINGUTE KESKUS
ESTONIAN INTERUNIVERSITY POPULATION RESEARCH CENTRE

SEENIORITÖÖ TEGIJATE UURING

Ülevaade

SURVEY OF ESTONIAN SENIOR WORK SPECIALISTS

Report

koostanud prepared by

Tiina Tambaum

RU Seeria A No 48

Uuring on osa Sotsiaalministeeriumi strateegilise partnerluse projektist "Vanemaealiste
huvikaitse võimekuse arendamine 2019–2021", mida juhtis MTÜ Kuldne Liiga

Tallinn 2023

© Eesti Kõrgkoolidevaheline Demouuringute Keskus
Estonian Interuniversity Population Research Centre

ISBN 978-9916-974-1-1

EESTI KÕRGKOOIIDEVAHELINE DEMOUURINGUTE KESKUS
ESTONIAN INTERUNIVERSITY POPULATION RESEARCH CENTRE
Gonsiori 33 - 36, Tallinn 10147, Eesti

Käesolev kogumik on autorikaitse objekt. Autoriõiguse valdaja eelneva kirjaliku nõusolekuta on keelatud seda väljaannet või selle mistahes osa reprodutseerida, avaldada või jätta avaldamiseks infovõrgus, ümber kirjutada mistahes viisil või vahendiga elektrooniliselt, mehhaaniliselt, fotokopeerimise, salvestamise või muul teel.

EESSÕNA

Tervena vananemine Maailma Terviseorganisatsiooni määratluse kohaselt tähendab inimeste funktsionaalsete võimekuste arendamist, mille tulemusel suureneb tõenäosus olla vanemas eas terve nii füüsiliselt, vaimselt kui sotsiaalselt. Seejuures peaks vanemaealistel olema võimalik õppida uusi oskusi, säilitada ja luua uusi sotsiaalseid kontakte ning olla ühiskonnas mitte ainult saajad vaid ka panustajad. Kes ja kuidas toetab Eestis tervena vananemist? Sellele küsimusele vastamiseks viisime jaanuaris 2021 läbi esimese üle-eestilise veebipõhise küsitluse seenioritöö tegijate seas.

Ankeedile vastas 425 inimest kõikidest maakondadest. Vastajaid oli kõige enam raamatukogudest ja sotsiaalkeskustest, aga ka kultuuritöötajate, külaseltside, hobitegevuse eestvedajate seast, liitudest, hooldekodudest ning teistest organisatsioonidest ja asutustest. Vastajatest enamik (90%) olid naised ning ligikaudu pooled vanuses 50–64.

Uuringu eesmärk oli kaardistada praktikute kogemus, tööalased hoiakud ja teadmised, et tulemuste alusel hinnata, kuivõrd tervena vananemise toetamiseks piisab kogemusest, nii nagu see on senini toimunud, või on põhjendatud seada Eestis eesmärgiks üleminek professionaalsele seenioritööle.

Uuringu käigus tõstatas mitmeid küsimusi edaspidiseks üksikasjalikumaks uurimiseks, kuid juba esialgsed tulemused näitasid vajadust luua seenioritööle kvaliteedikriteeriumid, arendada välja seenioritöötajate võrgustik ja täiendusõppe süsteem ning kujundada seenioritööst kui hobist amet ja professionaalne valdkond.

Uuring oli osa Sotsiaalministeeriumi strateegilise partnerluse projektist "Vanemaealiste huvikaitse võimekuse arendamine 2019–2021", mida juhtis MTÜ Kuldne Liiga. Uuringu viisid läbi MTÜ 65B ja Tallinna Ülikool.

Täname kõiki, kes vastasid, uuringu infot jagasid, kes nõustasid ankeedi koostamist ja korraldasid tulemuste esitlemist.

Tiina Tambaum

FOREWORD

Healthy aging according to the definition introduced by the World Health Organisation means the development of person's functional abilities, which increase, among other things, the likelihood of being physically, mentally and socially healthy. Thereby, older people should have the opportunities to learn new skills, maintain and establish new social contacts and contribute to society. Who supports healthy aging in Estonia and on what quality? To answer these questions, in January 2021 we conducted the first nationwide online survey among senior workers in Estonia.

All together 425 people from all regions responded to the questionnaire. The largest number of respondents came from libraries and day centers, but there were respondents also from culture houses, community centres, hobby groups, associations, care homes and other organizations and institutions. The majority of respondents (90%) were women and about half were aged 50-64.

The aim of the study was to find out whether experience, as it has been the case so far, is enough to support healthy aging, or there is the need for the transition to professional senior work.

The aim of the study was to map the experience, professional attitudes, and knowledge of practitioners in order to assess whether it is sufficient to support healthy aging, or whether it is justified to set a goal of transitioning to professional senior work in Estonia.

The study raised a number of issues for further study, but preliminary results showed the need to establish quality criteria for senior work, to develop a network of senior work specialists, to develop in-service training system, and professional senior work.

The study was part of the strategic partnership project of the Ministry of Social Affairs "Development of the ability to protect the interests of the elderly in 2019–2021" led by MTÜ Kuldne Liiga. The survey was conducted by MTÜ 65B and Tallinn University.

We express our deep gratitude to all respondents, everyone who shared the survey information, consulted the questionnaire, and helped to present the results.

Tiina Tambaum

SISUKORD

SISUKORD	VI
KASUTATUD MÕISTED JA LÜHENDID	VI
1. SISSEJUHATUS	VII
2. UURINGU DISAIN	X
3. TULEMUSED	XI
3.1 Seenioritöö tegijate profiil.....	XI
3.2 Seenioritöö tegijate arenguvõimalused ja suhtumine professionaalsusesse	XVIII
3.3 Segregatsioon, integratsioon ja põlvkondade vaheline tegevus	XXIV
3.4 Seenioritöötajate teadmised oma sihtgrupi kohta.....	XXVII
3.5 Seenioritöötajate seisukohad töö põhimõtete kohta	XXX
3.6 Seenioritöötajate hoiakud ja teadmised diskrimineerimise kohta	XXXIV
3.7 Seenioritöötajate seisukohad digioskuste vajalikkuse ja omandamise kohta	XXXV
4 ARUTELU	XXXVIII
4.1 Seenioritöö sihtgrupp	XXXVIII
4.2 Seenioritöö eesmärgid.....	XL
4.3 Seenioritöötajate professionaalsus	XLIII
5 JÄRELDUSED JA POLIITIKASOOVITUSED	XLV
VIITED.....	XLVI

KASUTATUD MÕISTED JA LÜHENDID

V-rühmad – vanemaealiste tegevusrühmad

PV-rühmad – vanuseliselt määratlemata rühmad ehk põlvkondadevahelise tegevuse rühmad

Seenioritöö – vanemaealiste sotsiaalse kaasatuse ja arengu toetamine

KOV – kohalik omavalitsus

1. SISSEJUHATUS

See, mil määral inimene suudab ise juhtida ja kontrollida oma keskkonda, mitte keskkond teda, eristab inimest loomast.

David James raamatu "Teaching and Learning in Later Life" eessõnas

Eestis on iga viies inimene vanaduspensionieas, oodatav eluiga 65-aastastel inimestel on meestel ja naistel keskmiselt 18 aastat. Maakondades töötab üle 100 päeva- ja sotsiaalkeskuse, enam kui 500 raamatukogu, ligi 20 populaarset ja tuntud väärivate ülikooli, kes kõik pakuvad vanemaealistele arendavaid tegevusi ja suhtlemisvõimalust. Lisaks kaasavad huvi- ja väärtuspõhised MTÜ-d nii nooremaid kui vanemaid täiskasvanuid, algatatakse projekte, tegutsevad sõpruskonnad. Samas, vanemaealiste klubilises ja vabatahtlikus töös osalemise määr on Eestis teiste Euroopa riikidega võrreldes tagasihoidlik. Lugesimisharjumus on kõrge, kuid digioskuste tase suhteliselt kesine; ristsõnade lahendamine on vanemaealiste seas populaarne, kuid vabatahtlikus töös osalemine teiste riikide võrreldes vähene (Tambaum, 2019). Kas selliseid fakte on vaja kõrvutada? Kas piisab sellest, et vanemaealistele väljapakutud tegevustesse huvilisi jätkub ja majad on täis või peaks huvi tundma, kuidas tegevusi läbi viiakse, kes on kaasatud ja kes mitte ning kas on põhjust küsida, mida peaks rohkem või teisiti tegema?

Rahastajad, otsustajad, aga ka teadusuuringute läbiviijad kalduvad hindama vanemaealiste osalemist koduvälistes tegevustes pelgalt osalemise fakti alusel, süvenemata, kas ja millised on sisulised eesmärgid, kuivõrd tegevuse sisu toetab eesmärkide saavutamist, kui professionaalselt tegevus on läbi viidud või kas tegevusel võib olla ka sihtgrupile varjatud negatiivseid mõjusid. Nii on näiteks SHARE uuringus tegevustes osalemise analüüsil käsitletud ristsõnade lahendamist samaväärsena vabatahtliku tööga ning lugemist samaväärsena klubilise tegevusega (Litwin, Schwartz ja Damri, 2016). Ristsõnade lahendamine ja lugemine on ennekõike individuaalne tegevus. Vastupidiselt üldisele arvamusele ei pruugi see lahendajale anda isegi mitte uusi teadmisi, rääkimata uutest oskustest ja suhtlemisvõimalusest. Vabatahtlik tegevus seevastu nõuab tänapäeval kindlasti uute teadmiste ja oskuste õppimist (Principi jt, 2012) ning sisaldab endas üldjuhul ka sotsiaalset kontakti. Täenduslik suhtlemine on tegevus, mis tänapäevase õppimiskontseptsiooni kohaselt on vanemaealiste võimete säilitamise ja arendamise eeldus. Samuti on suhtlemine teiste tegevuste tulemuslikkuse võimendaja. Näiteks on füüsilisel liikumisel tugevam mõju subjektiivsele tervisele, kui liigutakse kellegagi koos, võrreldes nendega, kes liiguvad üksi (Litwin ja Shaul, 2019). Seega on oluline süveneda vanemaealiste koduvälise tegevuse toimumise fakti kõrval ka selle sisulistesse üksikasjadesse. Teise näite, miks on vaja arvestada sisuliste detailidega, saab tuua vanuselise diskrimineerimise teemal. Akadeemilises kirjanduses on diskrimineerimise küsimusi laialt käsitletud, vanuselise segregatsioonist vanemas eas räägitakse aga tunduvalt vähem. Enamgi veel, kitsalt eakaaslaste vahelist läbikäimist peetakse vanemaealiste jaoks kasulikuks (näiteks hinnatakse kõrgelt majade või piirkondade välja arendamist, kuhu oodatakse elama üksnes vanu inimesi), samas kui noorte segregatsioon on määratletud sotsiaalse probleemina (Hagestad ja Uhlenberg, 2005). Segregatsioon vastand on põlvkondadevaheline koostöö. Põlvkondadevaheline koostöö, kui seda korraldatakse professionaalselt, on kasulik nii

noortele kui vanemaealistele (Generations united, 2007; Topping, 2020). Põlvkondadevaheline koostöö, kõrvuti teadmiste ja teadlikkuse kasvuga, on ainsad, mida praegu nähakse vananevate ühiskondade ees seisvate väljakutsete lahendustena (WHO, 2015). Põlvkondadevaheliste koostöövormide levitamine on eesmärgistatud ka strateegias "Eesti 2035".

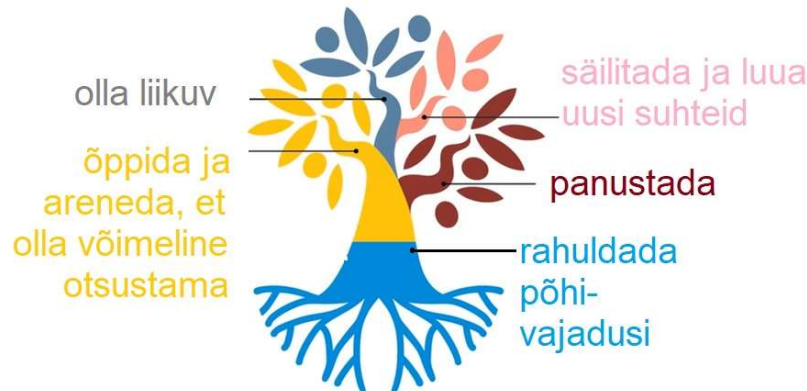
Niisiis on hädatarvilik uurida lähemalt vanemaealistele suunatud arendavate tegevuste ja sotsiaalse kaasatuse sisu – eesmäärke, vorme, viise ja tegelikke sihtgruppe (Barrett, Pai ja Redmond, 2012). Kas vanemaealistele suunatud ettevõtmistes on võimalik teha koostööd teiste põlvkondade esindajatega või toetab tegevus pigem segregatsiooni? Kas tegevustest osavõtjatel suureneb teadlikkus vanuselise diskrimineerimise nähtude suhtes või suunatakse nad olema vanuse põhjal ebaõiglaste erisuste tegemise suhtes leplikud? Kuivõrd on tegevuse käigus võimalik omandada uusi üldoskusi või kinnistatakse hoopis mõtteviisi, et uute üldoskuste omandamine ei puutu vanematesse põlvkondadesse? Kas tegevusi pakutakse sihtgrupi kõikidele esindajatele või on mingid rühmad korraldajate tähelepanu alt ja eelarvest väljas?

Uuringus nimetame vanemaeliste sotsiaalse kaasatuse ja arengu toetamist seenioritööks ja valdkonnas tegutsejaid seenioritöötajateks.

Eestis puudub seenioritöö süsteem. Vanemaealistele suunatud tegevused toimuvad, kuid pole arutelu, mida selles valdkonnas peaks tegema, mis on tegevuste lühem ja pikem eesmärk, millised on töö põhimõtted ja mille alusel hinnata töö tulemust. Seetõttu on käesolevas uuringus seenioritöö määratletud teoreetilistel alustel. Aluseks on võetud Maailma Terviseorganisatsiooni tervena vananemise kontseptsioon ning uuringus püstitatud küsimused lähtuvad kriitilise haridusgerontoloogia käsitlustes esitatud kriitikast.

Maailma Terviseorganisatsioon määratleb tervena vananemist kui funktsionaalsete võimekuste arendamist ja säilitamist, mis tagab inimesele heaolu ja lubab tal läbi elu teha seda, mida ta väärtuslikuks peab (WHO, 2015). Funktsionaalseid võimekusi on viis: võimekus rahuldada oma baasvajadusi; olla võimeline võtma vastu oma elu puudutavaid otsuseid ja juhtima oma elu, mis omakorda tähendab õppimist ja arenemist; võimekus olla mobiilne; võimekus säilitada suhteid ja luua uusi suhteid ning võimekus panustada ühiskonda (Joonis 1.1).

Kohalikul omavalitsusel on kohustus korraldada noorsootööd, kuid seenioritöö ehk vanemaealiste funktsionaalsete võimekuste arendamise kohustust kohalikul omavalitsusel ei ole. Kui inimene on kõrgemas vanuses ja ta ei vaja põhivajaduste rahuldamiseks abi, siis õppimise, suhtlemise ja panustamise võimekuste säilitamine ja arendamine jäävad täies ulatuses välja praeguse sotsiaalkaitseüsteemi piiridest, mille kohaselt omavalitsus peab pakkuma sotsiaalabi ja vanurite hoolekannet (Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus). Õppimise, suhtlemise ja panustamise võimekuste säilitamine ja arendamine ongi ennekõike seenioritöö eesmärgid, mis sisuliselt tähendab õppe toetamist kuni elu lõpuni. Haridusvaldkonna arengukava 2035 käsitlebki terve elu kestvat õpet. Arengukavas seatakse eesmärk, et õpe peab olema kättesaadav ja toetatud. Eestis puudub aga vastav õiguslik süsteem ja praktiline struktuur tööturult väljunud inimestele ning vanemaealiste arendajate ehk seenioritöö tegijate kutsestandard.

Joonis 1.1 Funktsionaalsed võimekused tervena vananemise kontseptsioonis (WHO, 2015).

Vanemaealiste sotsiaalse kaasamise ja arendamisega tegelevate töötajate ettevalmistus tööks vanemaealistega on valdavalt kogemuspõhine, erandiks üksikud täiendusõppe võimalused. Haridusgerontoloogiat õpetatakse ühe õppeasutuse ühel erialal ühe aine raames – Tallinna Ülikooli haridusteaduste instituudis andragoogika magistriprogrammis. Vanemaealiste aktiveerimise teemasid käsitletakse ka teistes õppekavades, nt sotsiaaltöö või kunstiteraapiad, kuid nendes valdkondades on lähtekoht pigem vanem inimene kui abistatav, mitte aktiivne panustav ühiskonnaliige, kes käib kaasas ühiskonna arengutega ja teeb koostööd kogukonna (nooremate) liikmetega.

Maailma Terviseorganisatsiooni easõbraliku keskkonna kontseptsiooni kohaselt vastab vanemaealiste käsitlemine abivajajatena easõbraliku keskkonna esimesele tasemele. Sellisel juhul aitab keskkond inimesel olemasolevaid võimeid ja funktsioone säilitada ja arendada läbi selle, et riskid on maandatud, toetatakse tervisekäitumist, takistused on kõrvaldatud ja kasutada saab teenuseid, mis kompenseerivad seda, mis on puudu (Joonis 1.2).

Kuid easõbralikul keskkonnal on ka teine tase. See on keskkond, mis aitab inimesel teostada oma potentsiaali. Easõbralik on keskkond, mis pakub tuge selles, milleks inimene üksi võimeline ei ole, kuid koos toetava keskkonnaga on. Piltlikult on easõbraliku keskkonna esimese taseme sümbol jalutuskepp, mis kompenseerib puudulikku liikumisvõimet igapäevasel toimetulekul. Teise taseme sümbol on aga jalutuskepp koos vahendite, juhendaja ning organisatoorse struktuuriga, et minna – kepp toeks – tantsuüritusele tantsima. Easõbraliku keskkonna esimene tase aitab inimesel iseseisvalt toime tulla nende vajaduste rahuldamisega, mida me loeme põhivajadusteks. Easõbraliku keskkonna teine tase aitab inimesel tunda rõõmu arengust ja saavutustest ning pakub eduelamust ja tähendusrikast suhtlust. Teine tase easõbralikus keskkonnas toetub tõsiasjale, et vanuse kasvades ei taandu see, mida inimene väärtuslikuks peab, pelgalt eesmärgile püsida elus.

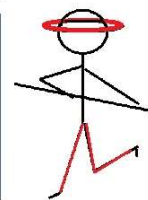
I Oma olemasolevate võimete säilitamine ja arendamine läbi selle, et:

riskid on maandatud
tervisekäitumist on toetatud
takistused on kõrvaldatud
teenused, mis kompenseerivad seda, mis endal puudu

II Oma potentsiaali kasutamise võimaldamine

Keskkond pakub tuge selles, milleks inimene üksi võimeline ei ole, aga koos toetava keskkonnaga on.

Joonis 1.2. Maailma Terviseorganisatsiooni easõbraliku keskkonna kontseptsioon (WHO, 2015) ja autori täiendused.

Niisiis, uuringus lähtutakse seenioritööst kui tegevusest, mis toetab tervena vananemist ning loob vanusesõbraliku keskkonna vanemas eas inimestele. Analüüsi fookuses on tervena vananemise kontseptsiooni kolm funktsionaalset võimekust, s.o õppida ja areneda, panustada ning säilitada ja luua uusi suhteid, samuti haridusgerontoloogia kaasaegses kirjanduses esitatud kriitiline vaade seenioritöö senisele praktikale (Glendenning ja Battersby, 1990; Percy, 1990; Formosa, 2011). Haridusgerontoloogia kriitika toob välja, et (1) pakutavad tegevused kalduvad olema naiivsed ja meelelahutuslikud ehk vanemad inimesed on eraldatud n-ö päris teemadest; (2) pakutav sisu on pigem väikekodanlik ja suunatud kõrgema haridusega inimestele; (3) tegevuste käigus välditakse tegelemist vanuselise diskrimineerimisega; (4) tegevus ei ole suunatud vanemaealiste marginaalsete gruppide integreerimisele, sh institutsionaliseeritud inimestele ja tõsiste tervisepiirangutega kodustele inimestele; (5) pakutav on liialt koolitusliku iseloomuga, (6) ei pakuta programme, mis näevad ette vanemaealiste tulevase vajadusi ehk puudub tulevikuvaade ning (7) vanemaealistele pakutud võimalused on väljaspool kriitikat.

Uuringu eesmärk oli kaardistada praktikute kogemus, tööalased hoiakud ja teadmised, et tulemuste alusel hinnata, kui võrd tervena vananemise toetamiseks piisab tegijate praktilistest kogemusest ja mil määral on vaja arendada professionaalset seenioritööd Eestis.

2. UURINGU DISAIN

Tallinna Ülikooli Eesti demograafia keskus koostöös MTÜ-ga 65B viis 2021. aasta alguses läbi veebipõhise küsitluse nende inimeste seas, kes tegelevad Eestis vanemas keskeas ja vanemas eas inimeste arendamise ja sotsiaalse kaasamisega. Uuringu eesmärk oli kaardistada praktikute kogemus, tööalased hoiakud ja teadmised. Uuring on osa Sotsiaalministeeriumi strategilise partnerluse projektist "Vanemaealiste huvikaitse võimekuse arendamine 2019–2021", mida juhtis MTÜ Kuldne Liiga.

Tegemist on esimese laiaulatusliku üleriigilise uuringuga, kus küsitletakse tervena vananemise valdkonna võimalikult kõiki tegijaid, sõltumata sellest, kas nad teevad seda palgatöö osana või vabatahtlikult, pikaajaliselt või lühiajaliselt, kas põlvkondadevahelise tegevuse või kitsalt vanemaealistele suunatud tegevuse korraldajatena, kas nad töötavad päevakeskustes, raamatukogudes, rahvamajades, külamajades, koolituskeskustes, huviklubides, vallamajades, hooldekodudes, vabatahtlike võrgustikes, koolides, kirikutes või mujal.

Uuring on kvantitatiivne LimeSurvey keskkonnas läbi viidud 53 küsimusega küsitlus, millele vastamine võttis aega 20–30 minutit.

Olukorras, kus polnud võimalik täpselt määratleda, kellele ankeet saata, sest Eestis puudub seenioritöö süsteem, rakendasime vastajate leidmisel järgmist taktikat. Esimesel nädalal saatsime e-kirjaga palve asjaomastele võrgustikele, et nemad jagaks üleskutset oma liikmete seas. Teisel nädalal suunasime uuringu kutsed otsepostitusena neile spetsialistidele üle riigi, kelle e-posti aadressid olime veebist kokku kogunud. Kolmandal nädalal suunasime teated valdade üldmeilile ja palusime kutset oma allasutustes ja valla organisatsioonides korrata. Nii võis vanemaealistega tegelev praktik saada kolme nädala jooksul uuringus osalemise palve mitmetelt erinevatelt saatjatelt ja loodetavasti vähendas see unustajate ja loobumismõtetega inimeste arvu.

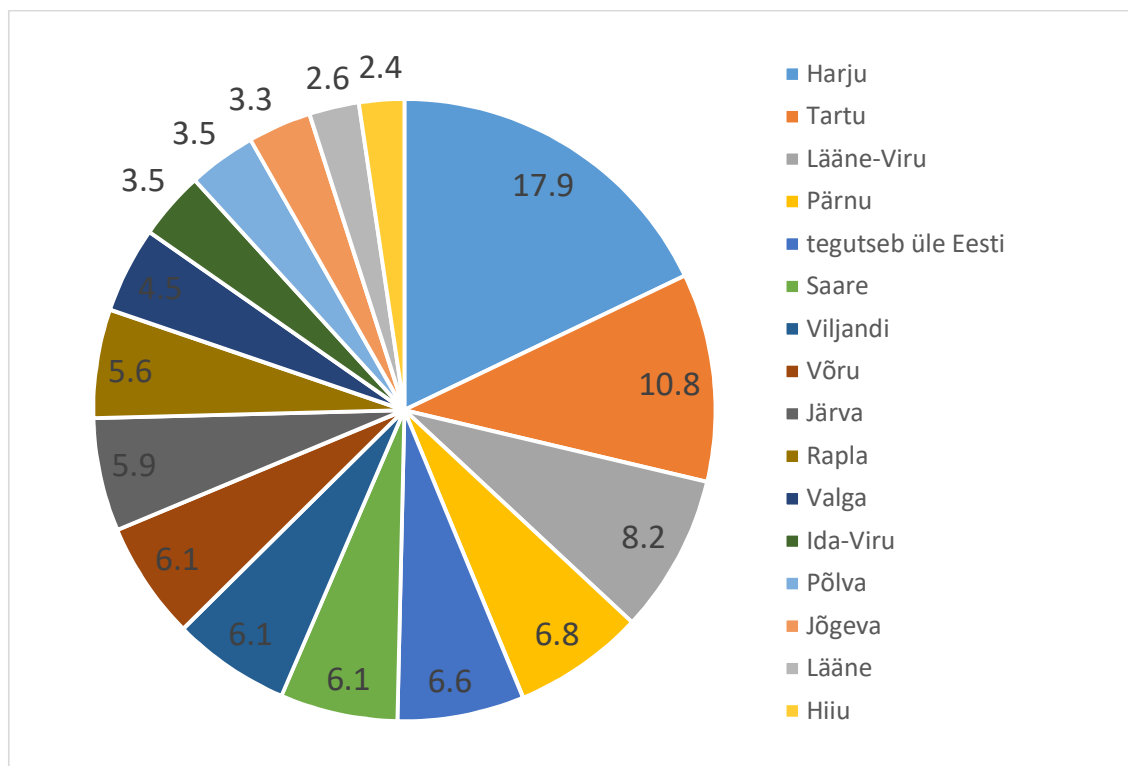
Küsimustega kogusime andmeid seenioritöö tegijate hariduse ja erialase tausta, staaži ning töö tasustamise kohta. Küsimused puudutasid vastajate teadmisi vananemise ning vanuselise diskrimineerimise väljenduste kohta. Uurisime kogukonnas tehtava töö põhimõtete kohta ning arvamusi vabatahtliku töö ja digioskuste omandamise kohta. Saime infot, kuivõrd on levinud teadmised asjakohastest strateegilistest dokumentidest ning millised on selle töö tegijate koostöövõrgustikud.

Uuringule vastas 425 inimest kõikidest maakondadest. Vastajate profiil on kirjeldatud järgmises peatükis. Seejärel on esitatud uuringu olulisemad tulemused. Arutelu peatükis on saadud tulemused seotud akadeemilises kirjanduses avaldatud seisukohtadega. Viimases peatükis on esitatud soovitusel, kuidas arendada edasi professionaalset seenioritööd Eestis.

3. TULEMUSED

3.1 Seenioritöö tegijate profiil

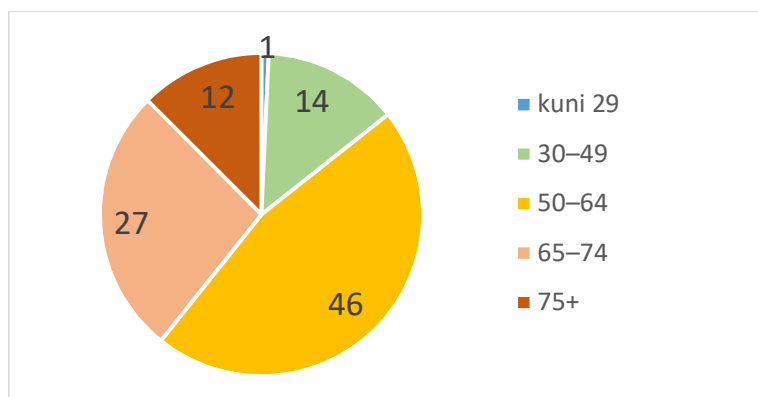
Uuringule vastajate esindatust üldkogumile on raske hinnata, sest seenioritöö pole Eestis raamistatud tegevusvaldkond, pole täpselt teada, kes ja kus Eestis seenioritööd teevad ning – mis veelgi olulisem – kus seda ei tehta. Kõik maakonnad on vastajate seas esindatud (Joonis 3.1).

Märkus: Kategooria “Tegutseb üle Eesti” tähendab, et vastaja on kas katusorganisatsiooni esindaja või tegutseb ta muul moel maakondade üleselt.

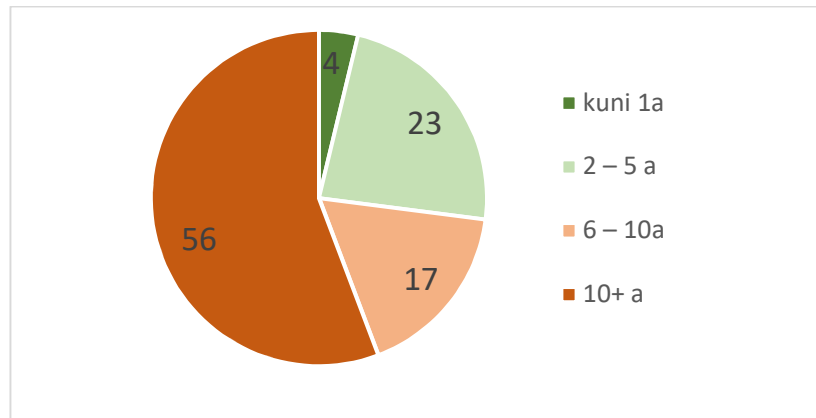
Joonis 3.1. Vastajate jaotus maakonna järgi, % vastajatest.

Uuringus osalejatest ligikaudu pooled on vanuses 50–64 (Joonis 3.2) ning ootuspäraselt 90% on naised.

Joonis 3.2. Vastajate jaotus vanuserühmade lõikes, % vastajatest.

Enam kui pooled küsitletutest on seenioritöö staažiga 10 ja rohkem aastat (Joonis 3.3).

Joonis 3.3. Vastajate jagunemine seenioritöö staaži järgi, % vastajatest.

Vastajad said märkida ühe või mitu organisatsioonitüüpi, keda nad esindavad. Vastajatest 104 (24%) on valinud ainult ühe organisatsioonitüübi, 93 (22%) kaks tüüpi, ülejäänud kolm või enam. Kui KOV on organisatsioonitüübiks märgitud kokku 170 vastajal (Joonis 3.4a), siis nendest vaid 40 jaoks on KOV ainus valik. Ülejäänud 130 on valikutega täpsustanud, millist KOV asutust nad esindavad (nt raamatukogu).

Raporti analüüsiosas on sageli eraldi välja toodud nende organisatsioonitüüpide tulemused, kus oli vähemalt 60 esindajat. Selliseid organisatsioonitüüpe on viis: raamatukogud (101 vastajat), sotsiaalkeskused (64 vastajat, sh 8 inimest töötab nii raamatukogus kui sotsiaalkeskuses), külaseltsid, kultuurikeskused ja kitsalt vanemaealistele mõeldud hobirühmad. Joonisel 3.4b on toodud vastajate osakaalud organisatsioonitüübi rühmade järgi.

Osade tulemuste esitamisel keskendume neist viiest kahele – raamatukogud ja sotsiaalkeskused – sest tegemist on kõige suurema esindatusega organisatsioonitüüpide seas kahe sellisega, mida rahastab kohalik omavalitsus (vähesel määral ka riik), mistõttu on asjakohane rääkida professionaalsusest ja kvaliteedist. Kolm ülejäänud suurima esindatusega organisatsioonitüüpi pakuvad sotsiaalkeskuste ja raamatukogude tulemustele konteksti.

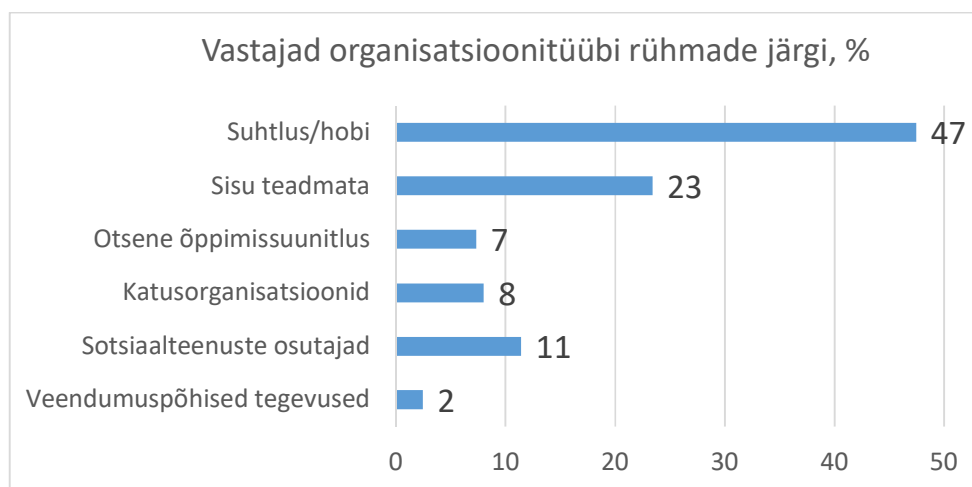

Märkus: Vastajad said märkida mitu valikut. Kasutatud lühendid: KOV – kohalik omavalitsus; V-rühm – vanemaalistele suunatud tegevusrühm; MTÜ – mittetulundusühing; EPÜL – Eesti Pensionäride Ühenduste Liit; PV-rühm – vanuseliselt määratlemata tegevusrühm; EPIKoda – Eesti Puuetega Inimeste Koda.

Joonis 3.4a. Vastajaid organisatsioonitüüpide järgi.

Organisatsioonitüübi rühmad jagasime järgmistesse alamrühmadesse:

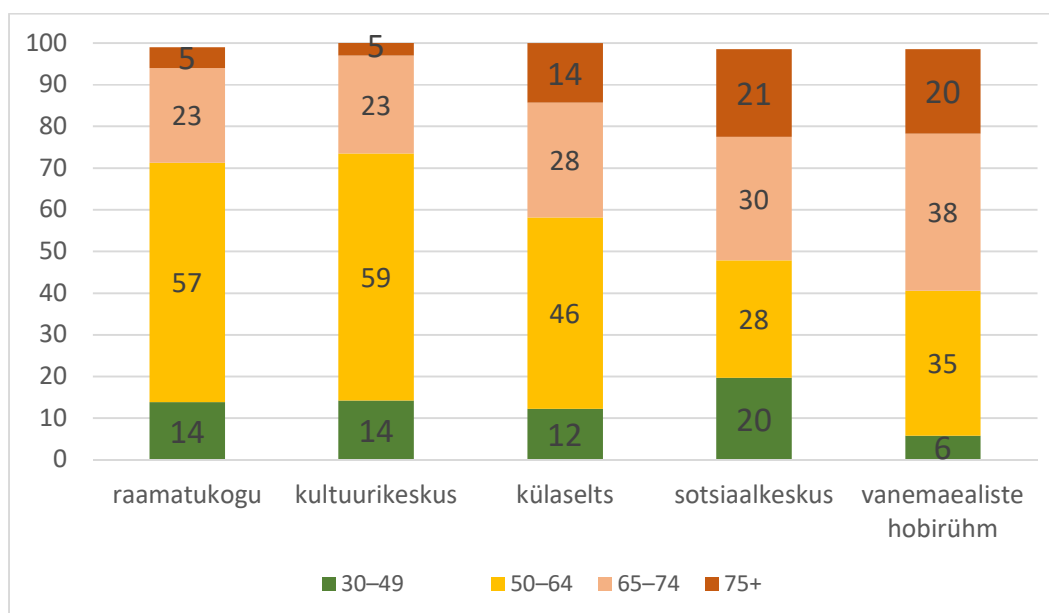
- Veendumuspõhised tegevused: partei, kirik.
- Sotsiaalteenuste osutajad: tervisekeskus, hooldekodu, päevahoid, sotsiaalkeskus.
- Katusorganisatsioonid: EPIKoda, EPÜL vm.
- Otsene õppimissuunitlus: üldhariduskool, kool täisealistele, väarikate ülikool.
- Suhtlus/hobi: V-rühm, PV-rühm, kultuurikeskus, külaselts, pääste/kaitse, spordiühing, raamatukogu.
- Sisu teadmata: üksikisik, muu MTÜ, projekt, sõpruskond, vabatahtlik, muu eraettevõtte, muu KOV asutus.

Märkus: Vastajad said märkida mitu valikut. Joonisel ei kajastu valik “KOV”.

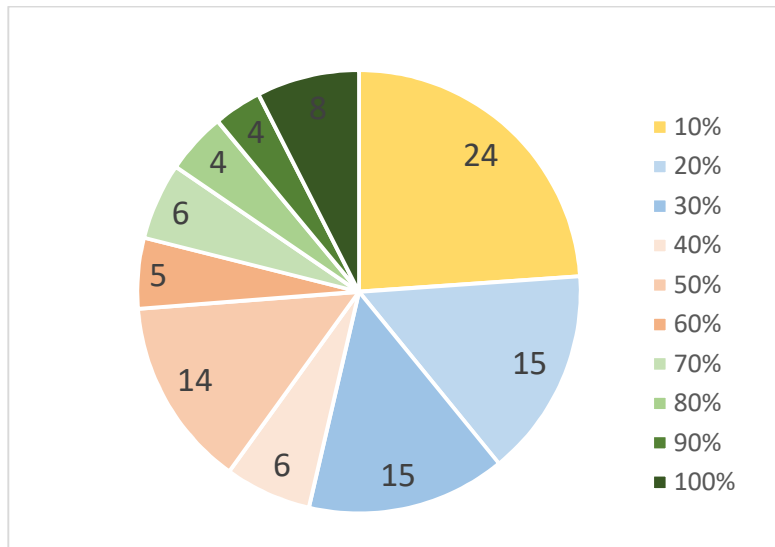
Joonis 3.4b. Vastajate osakaal organisatsioonitüübi rühmade järgi.

Vastajate vanuseandmetes äratas tähelepanu, et sotsiaalkeskuste vastajatest enam kui pooled (51%) on vanuses 65+, samas kui raamatukogudes töötab selle vanuserühma esindajaid 28% (Joonis 3.5).

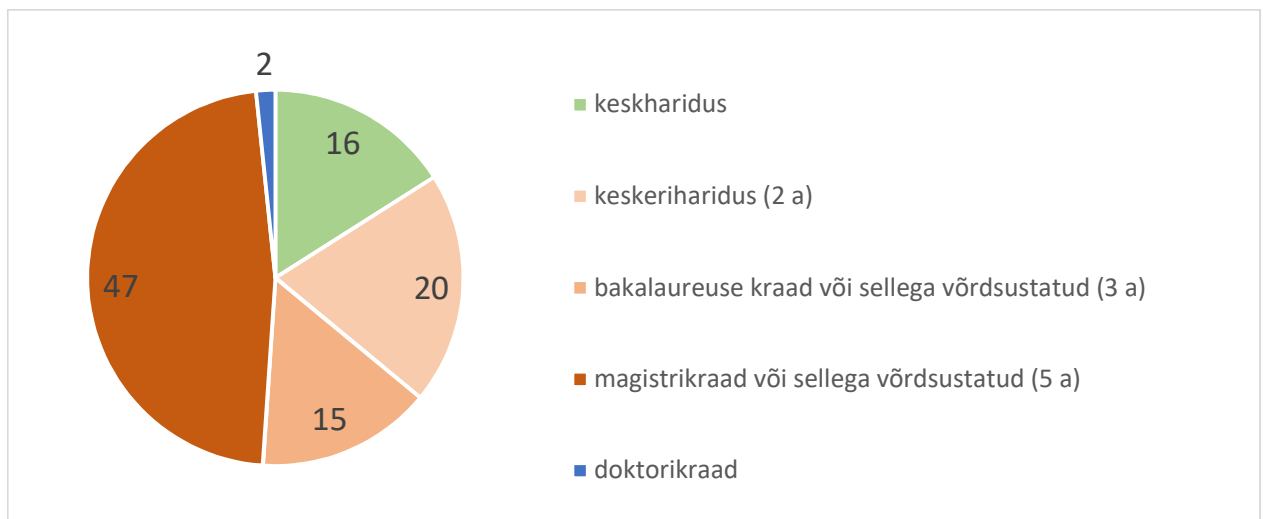
Joonis 3.5. Vastajate jaotus vanuserühmade lõikes viies kõige suuremas organisatsioonitüübis, % vastajatest.

Ligikaudu veerand vastajatest (24%) teeb seenioritööd väikese (kuni 10%) koormusega ja 27 protsendil moodustab tegevus vanemaealistega rohkem kui poole kogu tema tööalasest ja ühiskondlikust koormusest (Joonis 3.6).

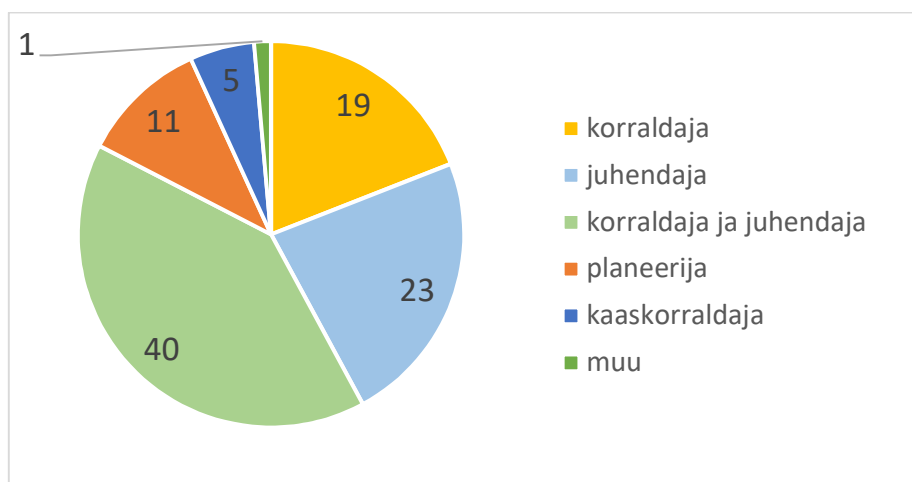
Joonis 3.6. Vanemaealistega töö osakaal vastaja kõikidest palgalistest ja ühiskondlikest tegevustest, % vastajatest.

Ligikaudu pooled vastajad on magistrikraadiga võrdsustatud kõrgharidusega. Põhiharidusega vastajaid ei olnud (Joonis 3.7). Raamatukogude töötajatest on 23% keskharidusega, samas kui sotsiaalkeskuste töötajatest on keskharidusega 10%.

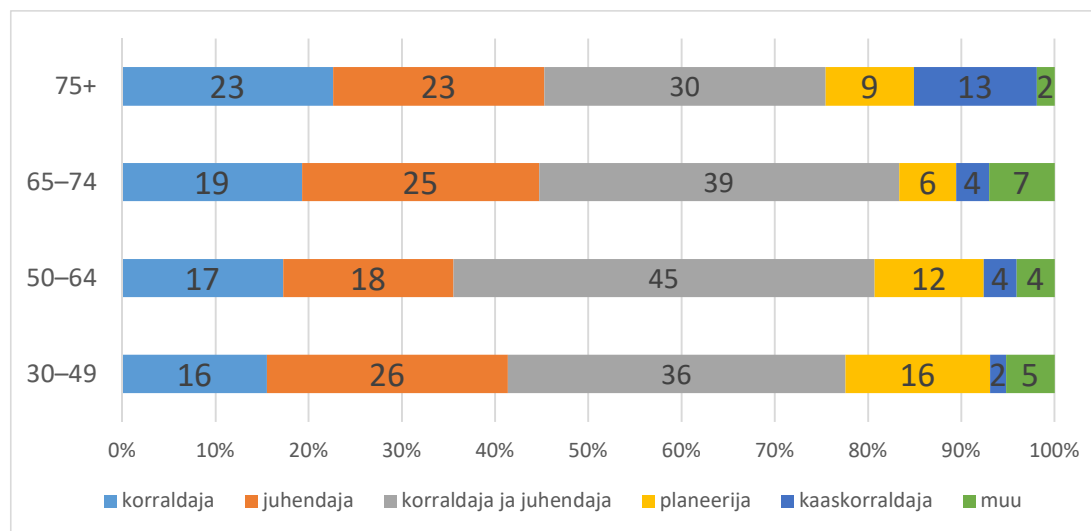
Joonis 3.7. Vastajate jaotus haridustaseme järgi, % vastajatest.

Kaks vastajat viiest täidavad töös vanemaealistega kahte rolli korraga: nad on tegevuse korraldajad ning samal ajal ka mingi tegevuse juhendajad (Joonis 3.8). Vanuserühmas 50–64 on kahe rolli täitjaid ligikaudu pooled (Joonis 3.9).

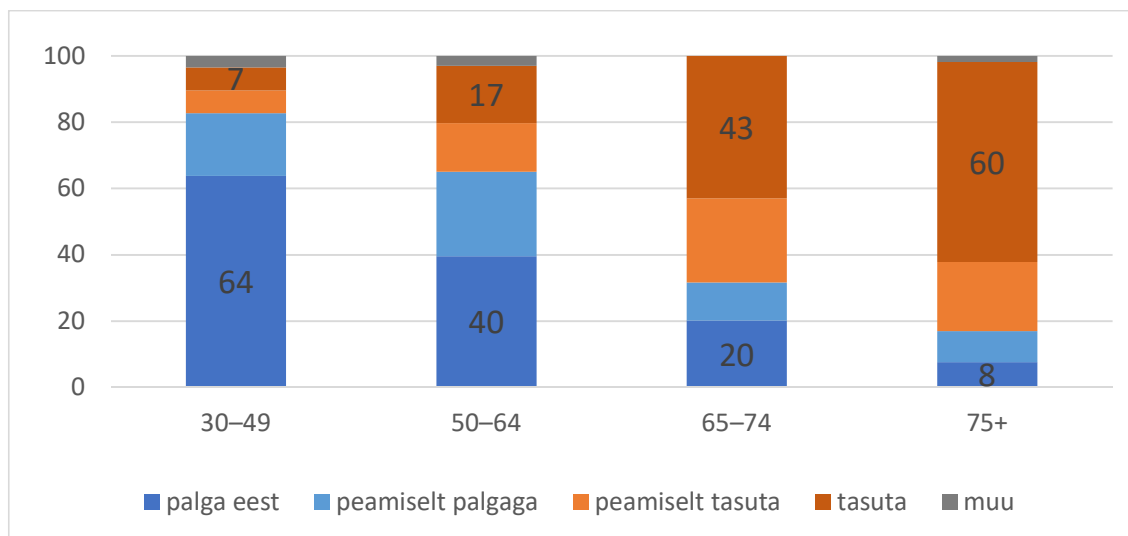
Joonis 3.8. Vastajate jaotus peamise rolli järgi seenioritöös, % vastajatest.

Nooremate seas (30–49) on planeerijaid rohkem kui teistes vanuserühmades. Kõige vanemate vastajate (75+) seas on suhteliselt rohkem inimesi, kes ei ole otsesed korraldajad, vaid on kaaskorraldajaid.

Joonis 3.9. Vastajate rollide jaotus vanuserühmades, % vastajatest.

Seenioritöö tegijatest pooled (52%) teevad vanemaealistega tööd tasuta (42%) või pigem tasuta (10%). Mida vanem vanuserühm, seda rohkem on nende seas tasuta tegijaid (Joonis 3.10). Tasustamine ei ole kuigivõrd seotud sellega, millise koormusega inimene vanemaealistega tööd teeb. Raamatukogu töötajatest tegeleb vanemaealistega tasuta või pigem tasuta 34%, sotsiaalkeskustes tegutsejatest 39%.

Joonis 3.10. Seenioritöö tasustamine vanuserühmade lõikes, % vastajatest.

Nende vastajate seas, kes tegelevad ainult vanemaealistega (V-rühmad), st kellel pole ka vanuseliselt määratlemata rühmasid ehk põlvkondadevahelise tegevuse rühmasid (PV-rühmad), on tasuta tegijaid rohkem (56%), võrreldes nendega, kes tegelevad nii V- kui PV-rühmadega (40%) või siis ainult PV-rühmadega (45%). Viimane on selgitatav vastajate vanusega – mida vanem vanuserühm, seda rohkem on nende seas tegijaid, kes töötavad ainult V-rühmadega.

3.2 Seenioritöö tegijate arenguvõimalused ja suhtumine professionaalsusesse

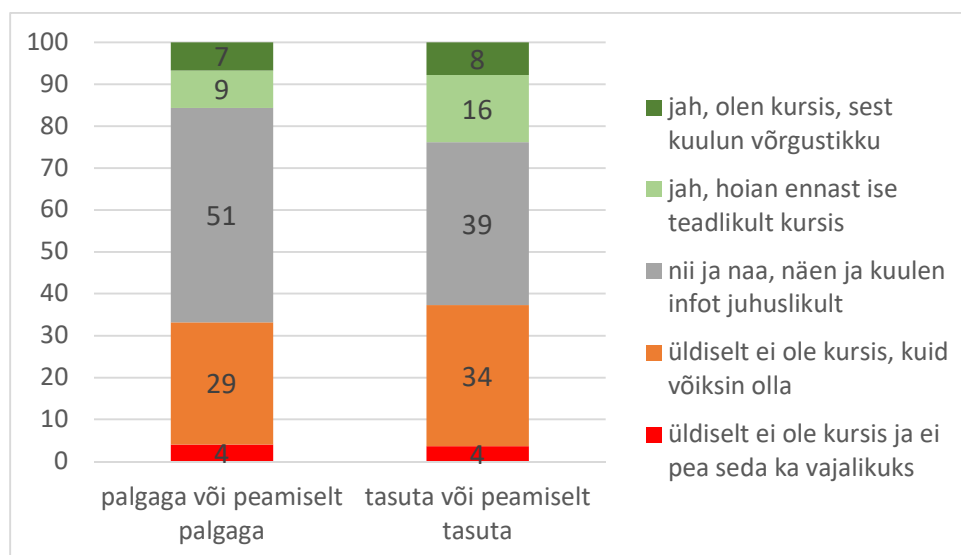
Uuring näitas, et seenioritöö tegijad teevad omavahel vähe koostööd. Vaid 7% uuringus osalejatest kuuluvad mõnda vanemaealistega tehtava töö võrgustikku. Kõige suurem osa vastajatest (45%) ütleb, et nendeni küll jõuab seenioritöö arendamiseks vajalikku infot, kuid see on juhuslik. Iga kolmas vastanu tunnistab, et sellega, mida mujal maakondades tehakse, nad kursis ei ole, kuid võiksid olla. Vaid 12% saavad enesekindlalt väita, et on valdkonnas toimuvaga kursis, sest otsivad ise teadlikult informatsiooni. Väike osa (4%) ei pea infot teiste maakondade kolleegide töö kohta vajalikuks (Joonis 3.11).

Kas saate regulaarselt infot, millist tööd vanemaealistega teevad Teie kolleegid teistes maakondades?

Joonis 3.11. Seenioritöö tegijate võrgustikesse kuulumise määr ning valdkonna infoga kursis hoidmine, % vastajatest.

Vanemaealiste arendamisega tegelevate kolleegidega teevad võrgustike kaudu koostööd sotsiaalkeskuses töötavatest vastajatest vaid 10 protsenti, raamatukogudes veelgi vähem, 3 protsenti. Ise püüab ennast kursis hoida mujal tehtava vanemaealiste arendamise tööga sotsiaalkeskustes 23 protsenti ja raamatukogudes 13 protsenti vastanutest. Palga eest töötajad on vähem kursis ja vähem valmis olema kursis, kui palgata töötajad (Joonis 3.12).

Joonis 3.12. Võrgustumise vajadus, % tasutüübit.

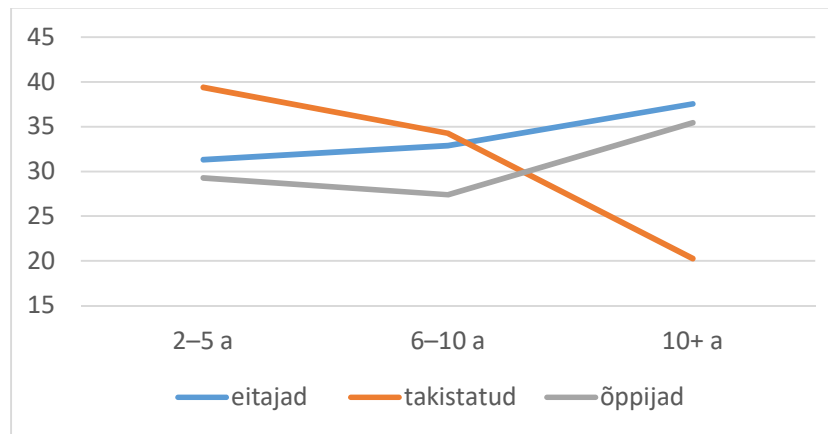
Kõik vastajad korraldavad või pakuvad vanemas keskeas ja vanemas eas inimestele arenduslikke tegevusi, kuid nende ettevalmistus selliseks tööks on erinev.

Ankeedis küsiti, kas vastaja on saanud täiendusõpet tööks vanemaealistega, kuidas on saanud või miks ei ole saanud. Põhjuseid, miks väljaõpet pole saadud, oli välja pakutud viis: 1) vastaja arvab, et selleks tööks pole erioskusi ega teadmisi vaja; 2) et sellised oskused ja teadmised saavad tekkida vaid kogemusega; 3) vastajal on omandatud valdkonnaga lähedalt seotud eriala (nt sotsiaaltöötaja); 4) vastajal puuduvad sellise väljaõppe võimalused (aeg, raha, energia); 5) puudub info sellise väljaõppe võimaluste kohta.

Vastuste alusel jagunesid vastajad kolmeks: seenioritöö tegijad, kes peavad selle valdkonna täiendusõpet ebavajalikuks (edaspidi nimetatud "eitajad"), keda oli 35% vastajatest; väljaõppel osalenud (edaspidi nimetatud "õppijad"), keda oli 32% vastajatest; ja need, kellel on olnud täiendusõppes osalemiseks takistused – kas puudusid ressursid (nt aeg, raha) või nad ei tea, kus midagi sellist õppida saab (edaspidi nimetatud "takistatud"), keda oli 28%. Märkida sai mitu vastust ja 20 vastaja vastustes esines nii eitust kui jaatust. Nemad on edaspidisest analüüsist, kus seda tunnust kasutatakse, välja jäetud.

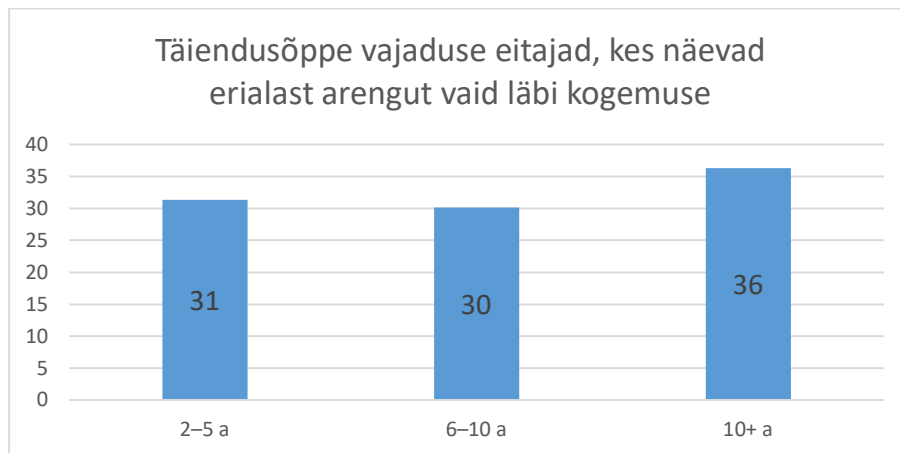
Jooniselt 3.13 näeme, et mida suurema staažiga on vastajad, seda suurem osakaal on nende seas "eitajatel", aga seda suurem osakaal ka õppijatel.

Näeme, et takistused õppimiseks (ei saa õppida, ei tea õppimisvõimalusi) staaži kasvades vähenevad läbi selle, et väheneb infopuudus täiendamise võimaluste suhtes. Seega, täiendusõppe info ei jõua pigem alustajate ja väiksema staažiga tegijateni.

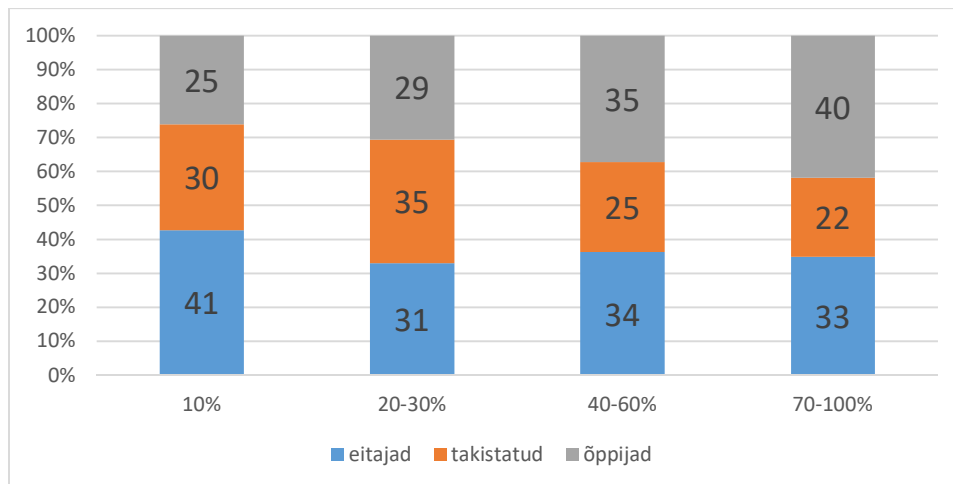
Joonis 3.13. Suhtumine sihtgrupiga seotud täiendusõppesse staažirühmade kaupa, % staažirühmast.

"Eitajate" (148 vastajat) seas osutavad 60 vastajat omandatud lähedasele erialale, 29 vastajat leidsid, et selles valdkonnas oskab inimene teha tööd ka ilma väljaõppeta. Kõikidest vastajatest kolmandik (143 vastajat) väljendab arvamust, et vanemaealiste arendamise oskused ja teadmised tulevad "vaid kogemusega", seejuures on enam kui 10-aastase staažiga inimeste seas neid 5–6 protsendipunkti enam kui lühema staažiga kolleegide seas (Joonis 3.14). Oluline on siin tähele panna, et vastajad, kes ei olnud osalenud täiendusõppes ja uskusid vaid kogemustest õppimisse, võisid tuua lisaks sellele ka teisi põhjendusi mitteosalemise kohta, näiteks omandatud lähedase eriala.

Joonis 3.14. Vastajad seenioritöö staažirühmade kaupa, kes andsid küsimusele “Kas olete oma elu jooksul saanud väljaõpet selliste teadmiste ja oskuste arendamiseks, et pakkuda vanemas keskeas ja vanemas eas inimestele arenduslikke tegevusi?” vastuse “ei ole saanud väljaõpet, sest sellised oskused ja teadmised saavad tekkida vaid kogemusega”, % staažirühmast.

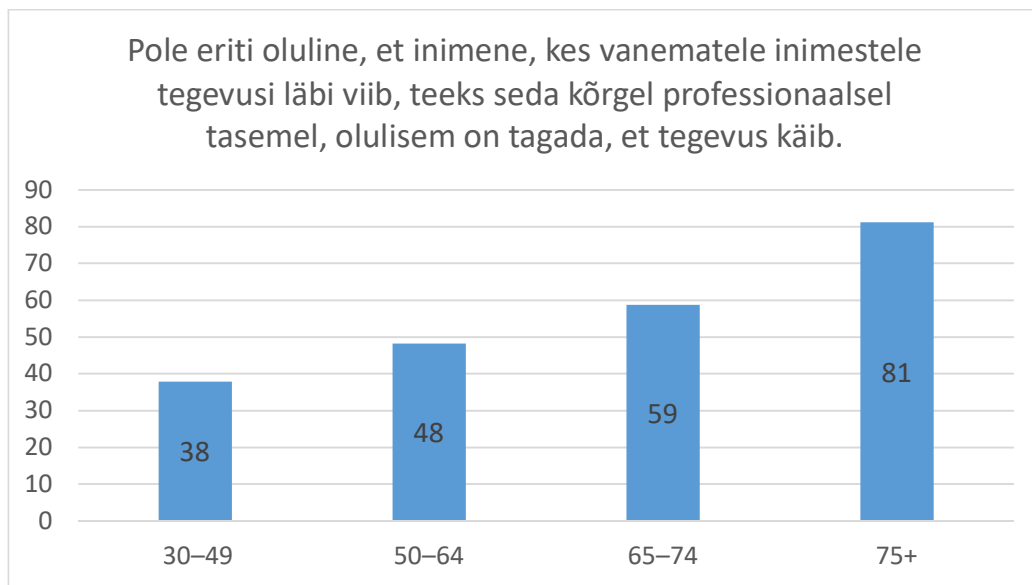
Neid, kes täiendusõppesse eitavalt ei suhtu, s.o "õppijaid" ja "takistatud", on madalama haridusega vastajate rühmades vähem kui kõrgema haridusega tegijate seas, sh keskharidusega vastajate seas on neid 51%. Mida suurem on vastaja koormus, seda suurem on nende seas täiendusõppijate osakaal (Joonis 3.15).

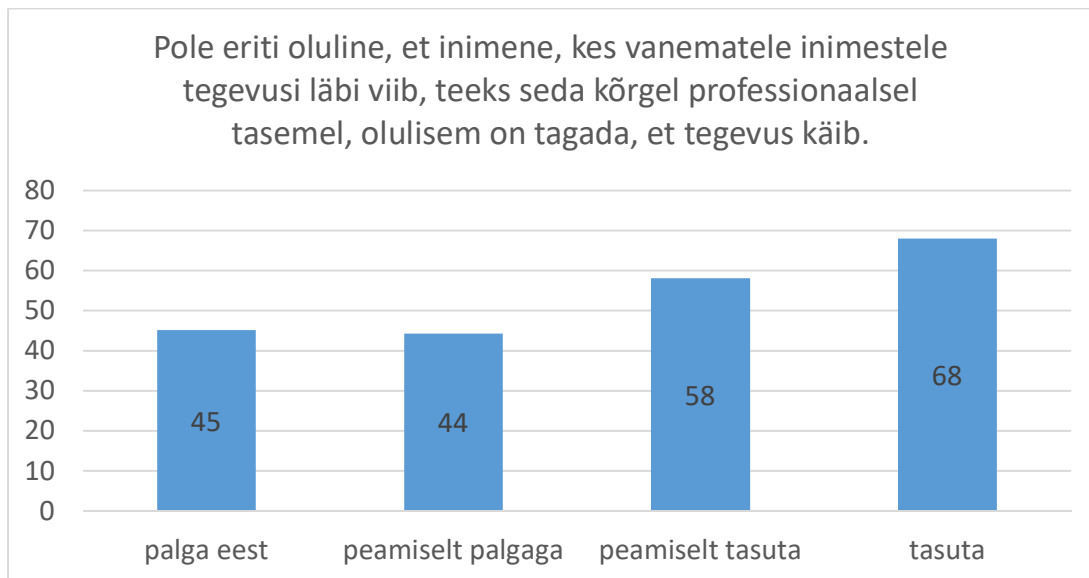
Joonis 3.15. Suhtumine väljaõppesse seenioritöö koormuse järgi, % koormusrühmast.

Ootuspäraselt on neid, kes pole osalenud täiendusõppes ("eitajad", "takistatud") rohkem väga väikese (10%) koormusega töötajate seas, samas alates koormusest 20% on täiendusõppes mitteametlaste osakaalud staažirühmades sarnased, s.o veidi üle 30%. Kui küsida, kas "eitajad" teevad tööd pigem väiksema koormusega, siis on vastus, et nii see ei ole. "Eitajate" seas on koormuste jaotus ühtlane.

Olukorras, kus enam kui kolmandik vastanud seenioritöötajatest erinevatel põhjustel eitab vanemaealiste arendamisega seotud täiendusõppe vajalikkust, on huvitav teada, kui oluliseks peetakse selles valdkonnas professionaalsust. Vastajatel paluti väljendada oma seisukoht väite suhtes "Pole eriti oluline, et inimene, kes vanematele inimestele tegevust läbi viib, teeks seda kõrgel professionaalsel tasemel, olulisem on tagada, et tegevus käib." Professionaalsust ei pea üldse oluliseks või peavad pigem väheoluliseks pooled vastajatest (53%). Kõrgema vanuserühma vastajad peavad suurema tõenäosusega professionaalsust ebaoluliseks (Joonis 3.16). Seisukohad on seotud vastaja haridusega – mida madalam haridustase, seda rohkem on neid, kes ei pea professionaalsust oluliseks. Samuti on seisukohad seotud sellega, kas vastaja teeb oma tööd palga eest või tasuta – palgaliste töötajate seas on rohkem neid, kes professionaalsust hindavad (Joonis 3.17). Raamatukogudes arvatakse keskmiselt rohkem (57%), et professionaalsus pole oluline, sotsiaalkeskustes keskmisest vähem (52%), mida saab seletada nende organisatsioonide vastajate haridusstruktuuri erinevusega.

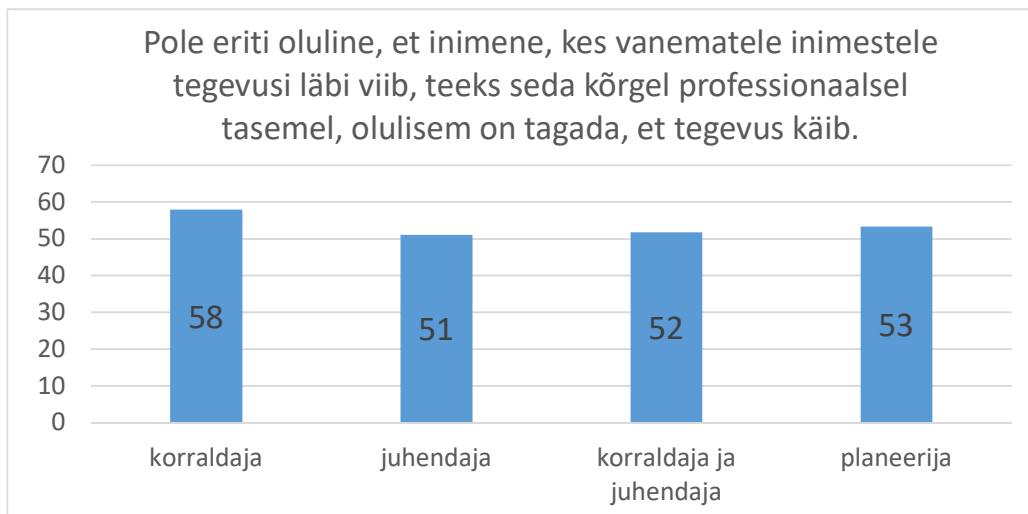

Joonis 3.16. Professionaalsust ebaoluliseks pidanud vastajate osakaal vanuserühmade lõikes, % vanuserühmast.

Joonis 3.17. Professionaalsust ebaoluliseks pidanud vastajate osakaal tasurühmade lõikes, % tasurühmast.

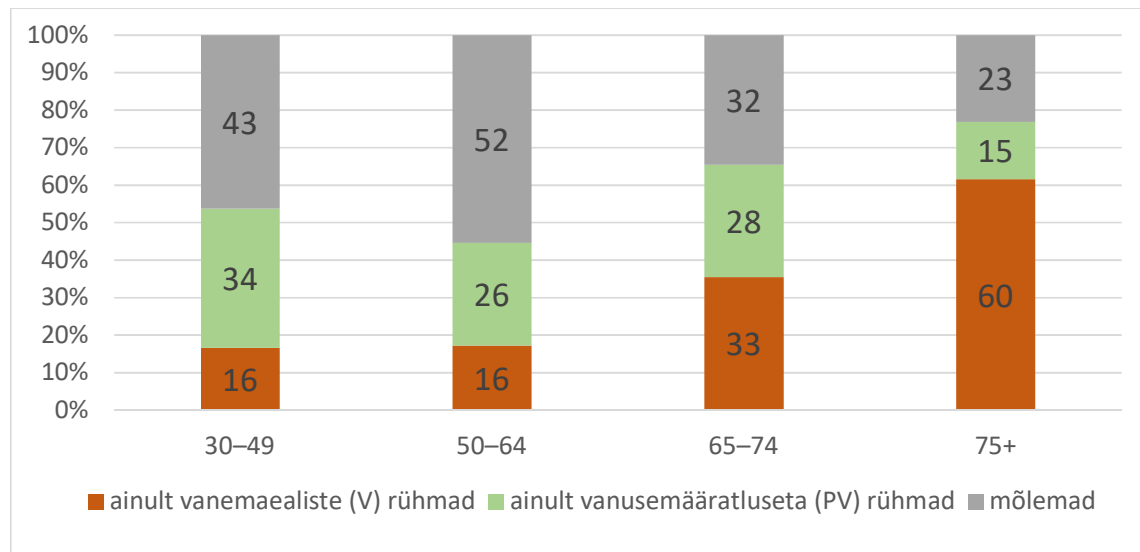
Analüüs näitas, et korraldajate seas on ebaprofessionaalsusega nõustujaid rohkem (58%) kui juhendajate seas (51–52%) (Joonis 3.18)

Joonis 3.18. Professionaalsust ebaoluliseks pidanud vastajate osakaal seenioritöötaja rolli lõikes, % rollirühmast.

3.3 Segregatsioon, integratsioon ja põlvkondade vaheline tegevus

Mida noorem seenioritöötaja vanuserühm, seda rohkem on nende seas vastajaid, kellel keskeas ja vanemas eas inimestele suunatud rühmasid (V-rühmad) ei ole ja kes puutuvad vanemaealistega kokku selliste rühmade tööd organiseerides, kus osaliste vanus on piiritlemata (PV-rühmad). Mida vanemad on seenioritöötajad, seda rohkem on nende seas vastajaid, kes tegelevad ainult V-rühmadega (Joonis 3.19). Seenioritöötajatest vanuserühmas 75 ja vanemad (52 vastajat) tegelevad vanuseliselt segregeeritult 60 protsenti.

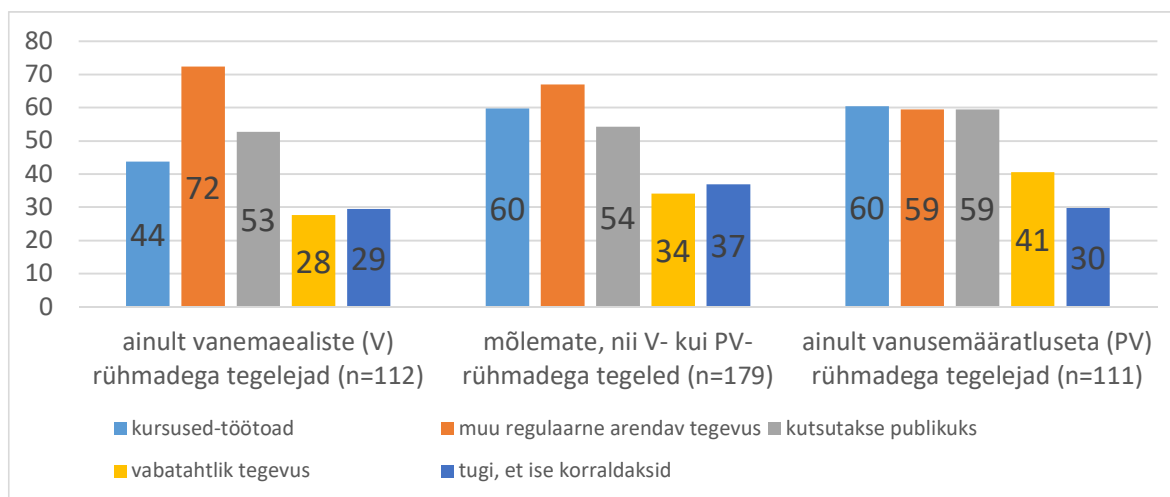

Joonis 3.19. Vanemaealistega (V-rühmad) tegelejad ja põlvkondadevahelise tegevuse korraldajad (PV-rühmad) vanuserühmade lõikes, % vanuserühmast.

Vastajatel paluti esitada näited, millist tüüpi arenduslike tegevuste korraldamisega V-rühmadele ja PV-rühmadele on nad viimase viie aasta jooksul seotud olnud. Näiteid sai tuua viie tegevustüübi kohta: 1) õppe-eesmärgiga tegevused (ühekordsed ja pikemad loengud, kursused ja töötoad); 2) regulaarsed tegevused, mida ei tajuta otseselt õppimisena, kuid mis on osavõtjatele arendavad; 3) ettevõtmised, kus inimesed on oodatud publikuks (etendused, kontserdid, kohtumisõhtud jne); 4) ettevõtmised koostegemise eesmärgil (nt talgud, vabatahtlik töö) ning 5) ettevõtmised, kus osalejad ise korraldavad kohtumisi, väljasõite, arendus- ja abiprojekte.

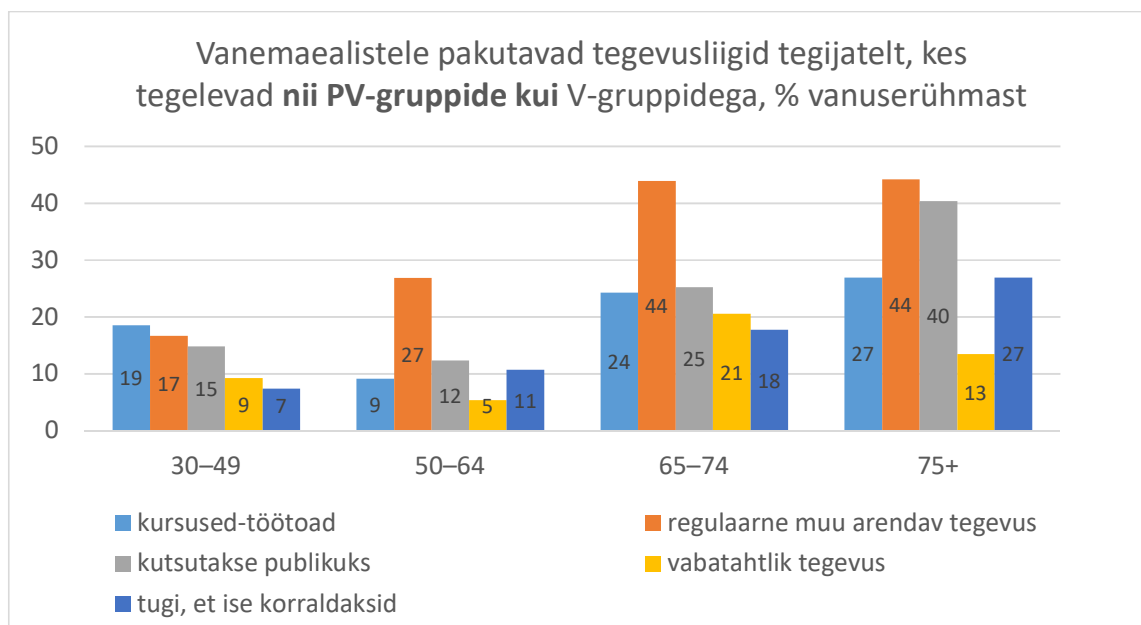
Joonisel 3.20 on näha, et õppe- ja arenduslikud tegevused ning publikuks kutsumine on seenioritöö tegijate seas laiemalt levinud kui osalejate eneseinitsiatiivi toetamine ja nende omavahelise koostöö korraldamine. Võrreldes vastajatega, kes tegelevad PV-rühmadega, pakuvad need seenioritöötajad, kes tegelevad ainult V-rühmadega, vähem otsest õppetegevust ehk kursuseid, loenguid ja töötubasid, ja rohkem sellises vormis arenguvõimalusi, mida otseselt õppimisena ei tajuta (vastavalt 44% ja 60%).

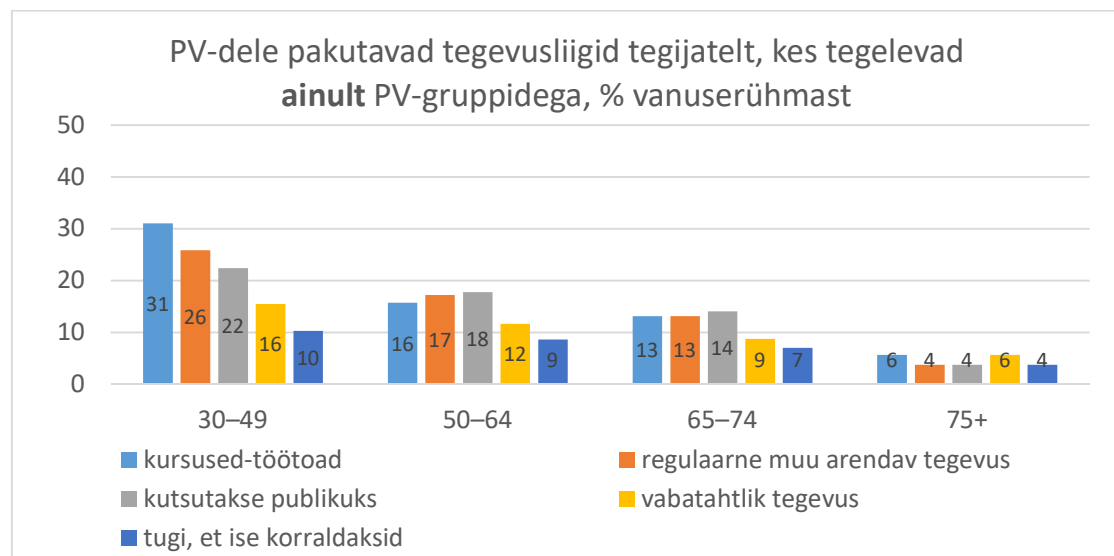
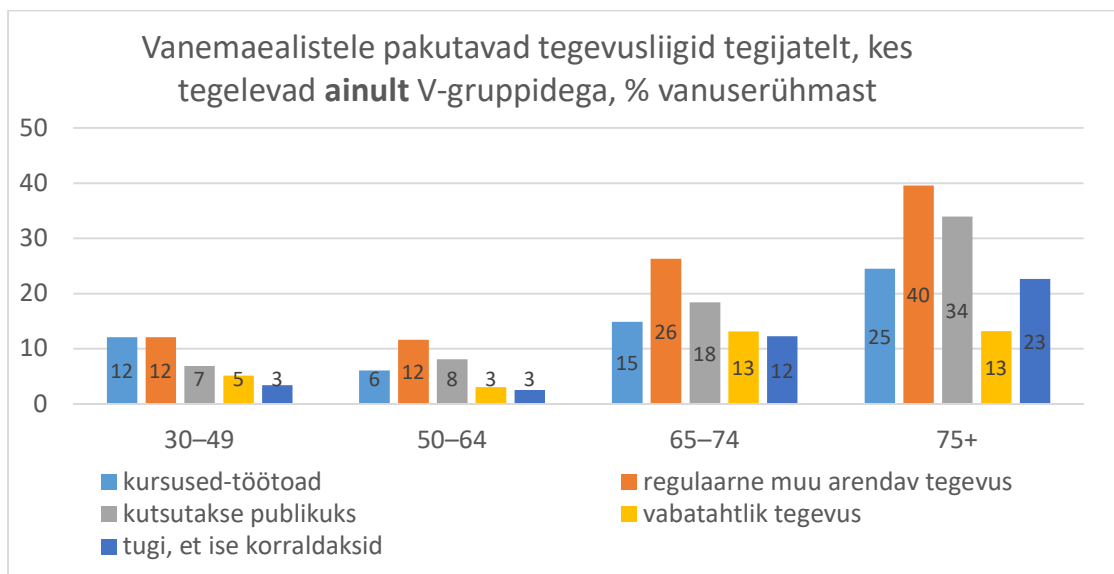
Need, kes ei erista oma tööd sihtgrupi vanuse järgi ehk tegelevad ainult PV-rühmadega, pakuvad rohkem ettevõtmisi koostegemise eesmärgil, sh vabatahtlikku tegevust (41%), võrreldes nendega, kellel on nii V-rühmasid kui PV-rühmasid (34%) või kellel on ainult V-rühmad (28%).

Joonis 3.20. Pakutavate tegevuste sisu erinevate sihtgruppidega tegelejate lõikes, % sihtgrupiga tegelejatest.

Jooniselt 3.21 näeme, et nooremad seenioritöö tegijad (vanuserühm 30–49) pakuvad nii V-rühmadele kui PV-rühmadele kõige enam otsest õppetegevust ja kõige vähem koostööd ja tegevusi, kus osalejad saaksid oma oskusi ja teadmisi ühise eesmärgi nimel rakendada. Seenioritöötaja vanuse kasvades muutub sagedasemaks selliste ürituste organiseerimine, kus osavõtjad on kutsutud publikuks.

Joonis 3.21. Pakutavate tegevuste sisu korraldajate vanuserühmade kaupa.

Ankeedis hinnati kahe küsimuse abil seenioritöötajate hoiakuid teemal, kuivõrd peaks integreerima kogukonna seenioritöösse neid, kellel endal on kohale tulemine raske, s.o hooldekodu asukaid ja liikumispiiranguga koduseid pensionäre. Tulemus näitab, et moraalsel tasandil tunnetatakse vajadust kaasata kogukonnas toimuvasse neid, kellel endal on osalemisvõimalused väga piiratud: 86% vastajatest arvas kindlalt, et hooldekodu asukaid peaks kogukonna üritustele kaasama ning 94%, et koduseid liikumispiiranguga inimesi tuleks kaasata. Vaid 1% vastajatest leidis, et pole mõtet korraldada hooldekodus elavatele inimestele võimalust osaleda kogukonna üritustel, koduste inimeste integreerimise mõttekuses kahtlejad ei olnud. Vastajatest 13% leidsid, et kuigi hooldekodu elanikke on mõtet kaasata, kuid korraldada seda pole võimalik. Koduste liikumispiirangutega inimeste suhtes oli samal seisukohal 6% vastajatest.

3.4 Seenioritöötajate teadmised oma sihtgrupi kohta

Ankeedis esitati väiteid vanemaealiste sihtgrupi kohta, millega vastaja pidi nõustuma või mittedõustuma ning mõne küsimuse juures oli võimalik valida ka oma seisukohale põhjendus. Järgnevalt on kirjeldatud küsimusi ja vastusevariante ning akadeemilisele kirjandusele toetudes esitatud lühidalt põhjendused, miks võiks vastust lugeda õigeks või vääraks. Seejärel on toodud väidete kaupa uuringu tulemused.

Ankeedis esitati kolm väidet, mille kohta paluti vastajal märkida, kas ta nõustub või pole see väide tema arust õige. Väited olid:

- 1) vananedes muutuvad inimesed üksteisega sarnaseks (õige vastus "ei");
- 2) vanemate inimeste eest tuleb asju ära teha alati, kui nad seda tahavad (õige vastus "ei");
- 3) mehed ei võta vanemaealistele suunatud tegevustest osa, sest neil on tervis rohkem läbi kui naistel (õige vastus "ei").

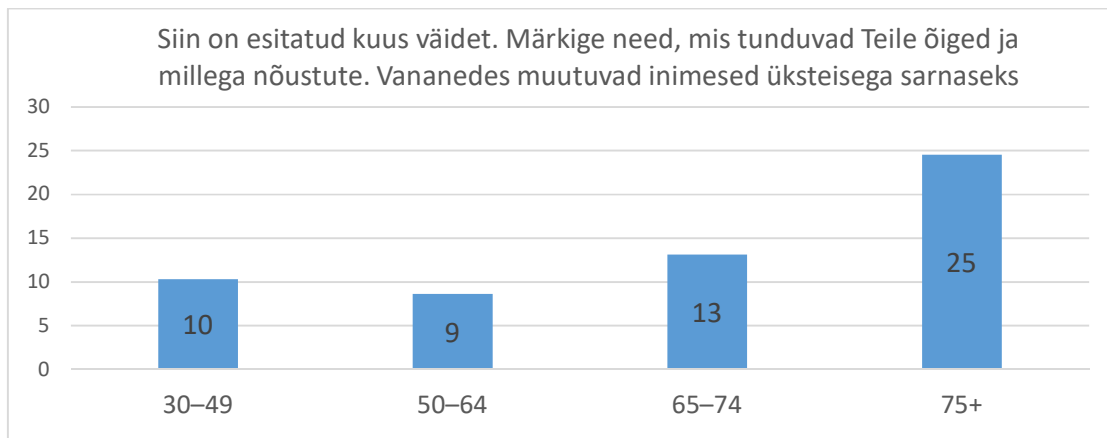
Arusaam, et justkui vananedes muutuvad kõik inimesed sarnasteks, on stereotüüp. Paljudel läheb vanuse kasvades pea halliks ja kognitiivsed reaktsioonid aeglustuvad, aga need on vaid paar üksikut ühist tunnust, mis iseloomustavad normaalset vananemist. Ja ka nende tunnuste väljendumisel on erandeid.

Vanemate inimeste eest ei tule ka asju ära teha, ka siis, kui nad sellist soovi väljendavad, sest selliselt toimides ei oleks tegemist tervena vananemise keskkonnaga, milles on inimese funktsionaalsete võimekuste säilitamine ja arendamine toetatud. Kriitikavaba aitamine pakuks inimesele vähemotiveerivat arenemiskeskkonda, mis toidab täiskasvanute õpitud abitust.

Mehed võtavad vanemaealistele suunatud tegevustest tõepoolest vähem osa, kuid mitte tingimata seetõttu, et neil on tervis halvem kui naistel. Vanemas eas naistel on tervisepiiranguid isegi rohkem kui meessoost eakaaslastel. Meeste oluliselt väiksem osalemistahe on pigem selgitatav pakutavate tegevuste iseloomuga: korraldatavad tegevused ei ole meeste jaoks huvitavad ega vasta nende eesmärkidele.

Uuringus osalejatelt küsiti ka arvamust põhjuste kohta, miks vanemad inimesed on noorematega võrreldes vähem motiveeritud õppima uusi oskusi. Võimalik oli valida, et väide uute oskuste omandamise motivatsioonilanguse kohta ei ole õige, või siis on õige ja seda sai põhjendada kolme väitega: 1) vanusega väheneb õppimisvõime; 2) vanusega kaasneb paratamatu motivatsioonilangus; 3) vanematele inimestele antakse vähe selliseid väljakutseid, mis põhjendaks uue õppimist. Kirjanduses avaldatu põhjal saab õigeks lugeda vastuse, et vanemad inimesed on tõepoolest vähem motiveeritud õppima uusi oskusi, seda põhjusel, et neile antakse vähe selliseid väljakutseid, mis põhjendaks uue õppimist (Appelbaum jt, 2016).

Analüüsil selgus, et seenioritöö tegijate, iseäranis vanemas eas vastajate seas võis täheldada teatud stereotüüpsete ideede levikut. Väitega, et vananedes muutuvad inimesed üksteisele sarnasemaks, on vastajatest nõus vähesed (12%). Nende seas, kes täiendusõppes ei ole osalenud ("eitajad"), on selle väärseisukoha toetajaid kaks korda rohkem (15%) kui nende seas, kes on täiendusõppes osalenud (7,5%). Kui võiks arvata, et just nooremad kalduvad nägema vanemaealisi homogeense rühmana, siis käesolev uuring näitab vastupidist – mida vanem vanuserühm, seda rohkem on neid, kes tunnetavad inimeste muutumist ühetaolisemateks (Joonis 3.22).

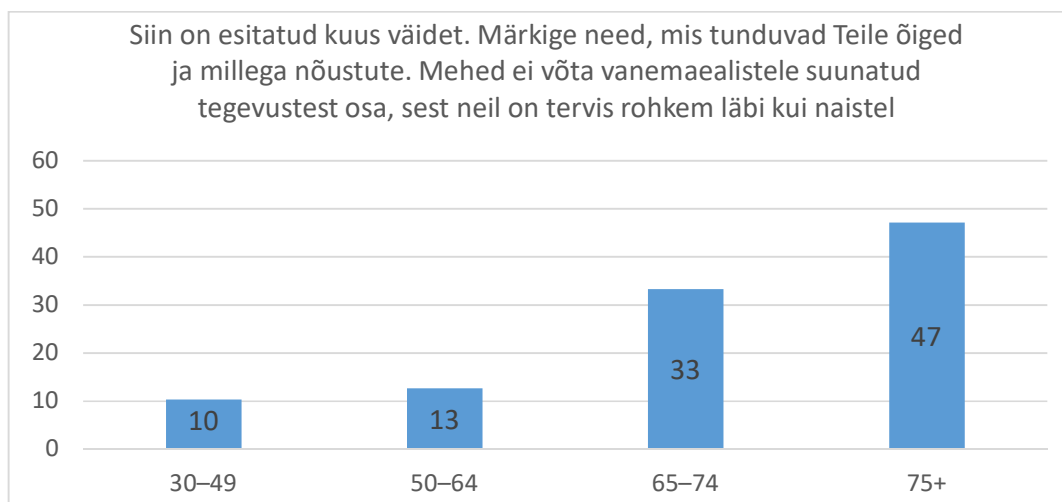
Joonis 3.22. Väitega nõustujad, % vanuserühmast.

Seisukohta, et alati tuleb vanema inimese eest asju ära teha, kui ta seda soovib, jagavad vähesed vastajad (7%), kuid taas – selliselt arvavad vanemad vastajad rohkem kui nooremad.

Arvamust, et mehed ei võta vanemaealistele suunatud tegevustest osa halvema tervise tõttu, toetab viiendik vastajatest (22%). Selgelt ilmneb vanuseline seos – mida vanem vanuserühm, seda rohkem on eksitava seisukoha jagajaid (Joonis 3.23).

Nende seas, kes tegelevad kitsalt V-rühmadega, on arvamus meeste tervisest kui peamisest takistusest rohkem levinud (31%), võrreldes nendega, kes tegelevad PV-rühmadega (21%) või nendega, kellel on nii V- kui PV-rühmasid (20%).

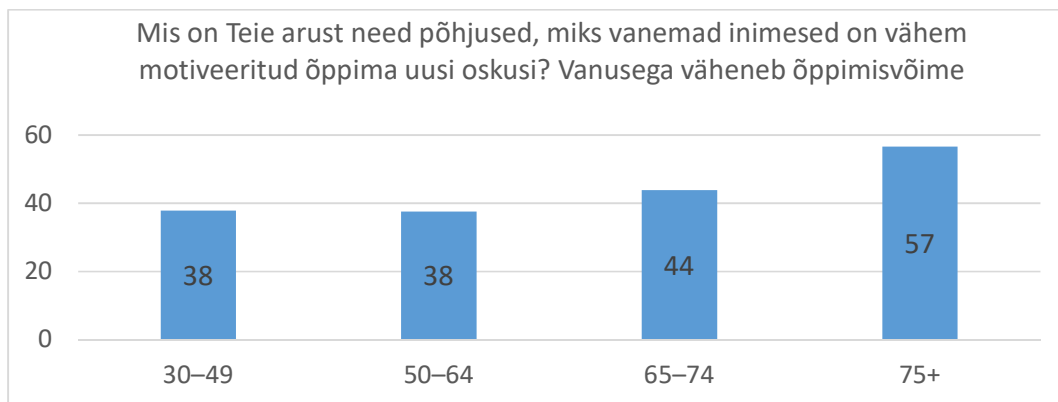
Kui eelpool toodud väidetele andsid sagedamini õiged vastuseid juhendajad ehk seenioritöötajad, kes puutuvad vanemaealistega vahetult kokku, siis meeste kohta esitatud väitega on vastupidi. Juhendajad kandsid teistest enam arvamust, et mehi takistab nende kehvem tervis (30%).

Joonis 3.23. Väitega nõustujad, % vanuserühmast.

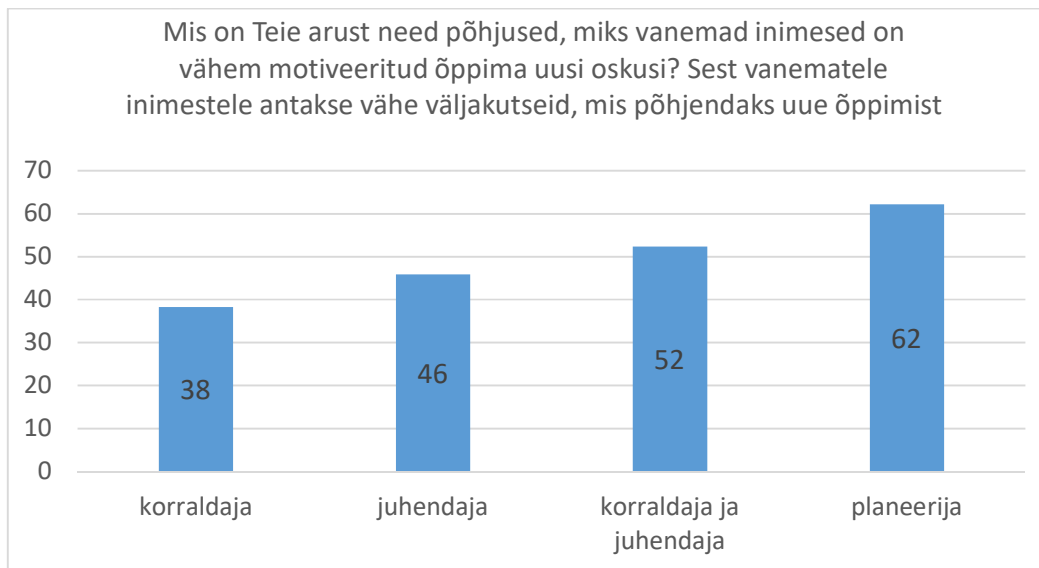
Ankeedis küsiti, mida vastaja arwab, mis on need põhjused, miks vanemad inimesed on vähem motiveeritud õppima uusi oskusi. Vastaja staaž, aga iseäranis vastaja vanus on seotud arusaamisega justkui "vanusega õppimisvõime väheneb": mida rohkem staaži ja mida kõrgem vastaja vanus, seda rohkem on levinud (ebakorrektn) arusaam õpivõime vähenemisest (Joonis 3.24).

Korraldajad ja planeerijad näivad õppimisvõime langust rohkem uskuvat (korraldajatest 35%, korraldajatest-juhendajatest 31% ja planeerijatest 31%) kui juhendajad ja kaaskorraldajad (26% ja 22%) ehk need, kes teevad vanemaealistega sisulist tööd, väljendavad sagedamini seisukohta, et õppimisvõime langus ei ole vanusega seotud paratamatu nähtus.

Joonis 3.24. Väitega nõustujad, % vanuserühmast.

Vastajaid, kes oskavad õigesti seostada õppimise motivatsiooni langust vanemaealistele antavate väheste väljakutsetega, ei iseloomusta ei vanus, staaž ega ka koormus. Suurim erinevus ilmneb kahe rühma vahel – nende seas, kes ei ole osalenud vanemaealiste arendamise väljaõppes ("eitajad"), seostab õpimotivatsiooni väheste väljakutsetega 42%. Neist, kes on osalenud vanemaealiste arendamise väljaõppes ("õppijad"), seostab õpimotivatsiooni väheste väljakutsetega 52%. Planeerijad – (need, kes näevad suuremat pilti) – näevad paremini väljakutsete rolli vanemaealiste õpimotivatsiooni toetamises. Samas inimesed, kes korraldavad vanemaealistele tegevusi, kuid ise juhendajad ei ole, näevad seda kõige vähem (Joonis 3.25).

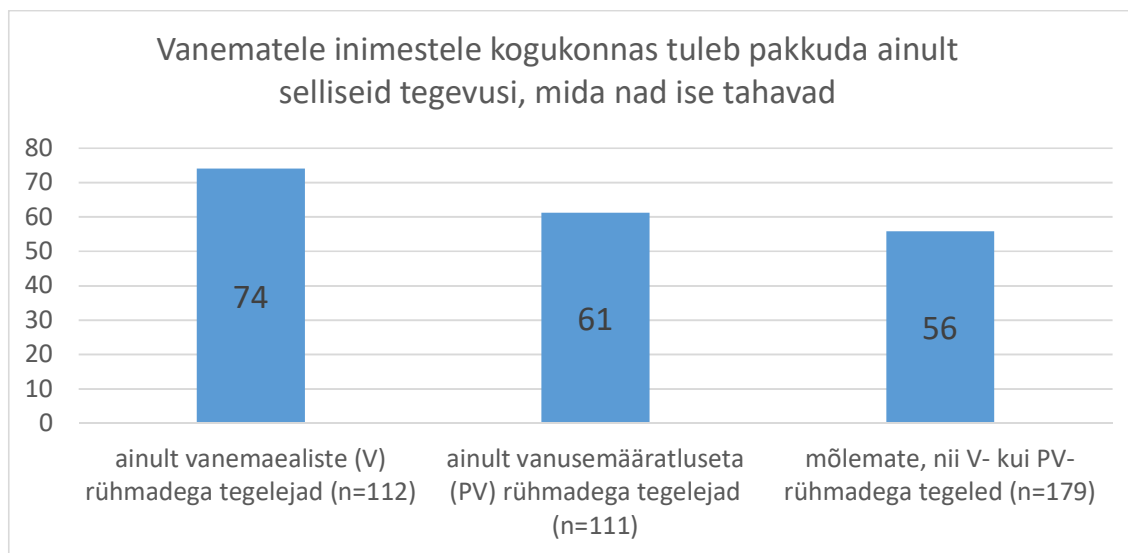

Joonis 3.25. Väitega nõustujad, % rollirühmast.

3.5 Seenioritöötajate seisukohad töö põhimõtete kohta

Ankeedis esitati neli väidet selle kohta, mida ja kuidas vanemaealistele välja pakkuda. Kas peaks pakkuma ainult seda, mida osalejad on ise tahtnud; ainult seda, mis pakub rõõmu; kas piisab kultuuri ja käsitöö valdkonna tegevustest ja kas peaks käsitlema vanemaealistega ka valusaid teemasid. Lisaks hinnati ühe küsimusega arusaama põlvkondadevahelise koostöö korraldamisest.

Vastajatest ligikaudu kaks kolmandikku (63%) pigem nõustub väitega, et "vanematele inimestele kogukonnas tuleb välja pakkuda ainult selliseid tegevusi, mida nad ise on tahtnud". Vastustel on seos vastaja haridustaseme ja vanusega – mida kõrgem vanus, seda rohkem on väitega nõustujaid; mida kõrgem haridustase, seda vähem. Nende vastajate seas, kes tegelevad ainult V-rühmadega, on nõustumise osakaal 18 protsendipunkti kõrgem võrreldes nendega, kes tegelevad igas vanuses täiskasvanutega (PV-rühmad üksi või koos V-rühmadega) (Joonis 3.26).

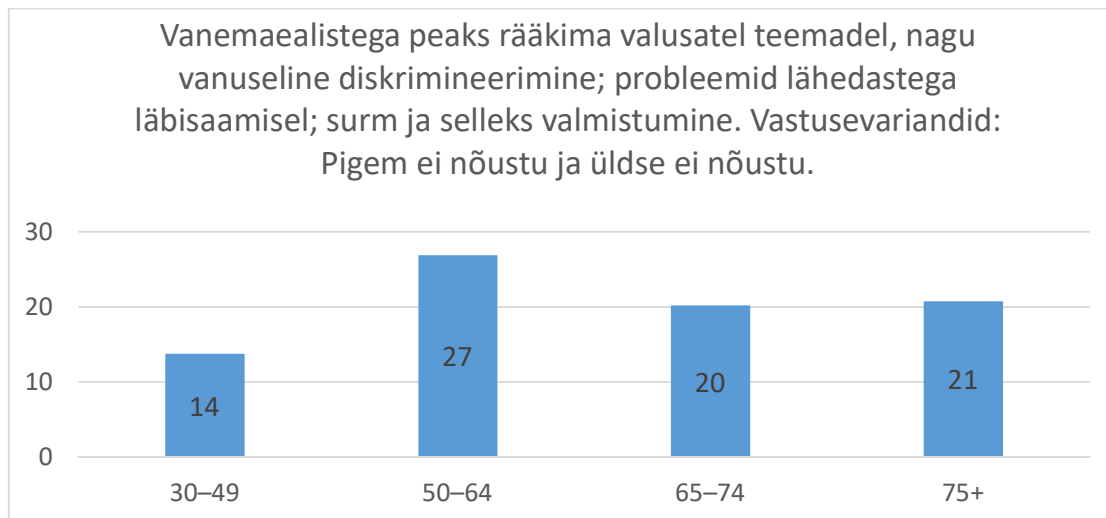

Joonis 3.26. Väitega nõustujad, % tegevustüübist.

Väitega "see, milliseid ühistegevusi või enesearengu võimalusi vanemaealistele kogukonnas välja pakkuda, ei ole tähtis, peasi, et osalejad oleksid rõõmsad" nõustumiste osakaal sarnaneb eelmise väite vastava näitajaga: 64% vastajatest on selle väitega nõus või pigem nõus. Nõustumisel on seos vastaja kõrgema vanuse ja madalama haridusega. Samas sellele väitele vastates pigem ei ilmne erinevust V- ja PV gruppidega tegelejate seisukohtade vahel.

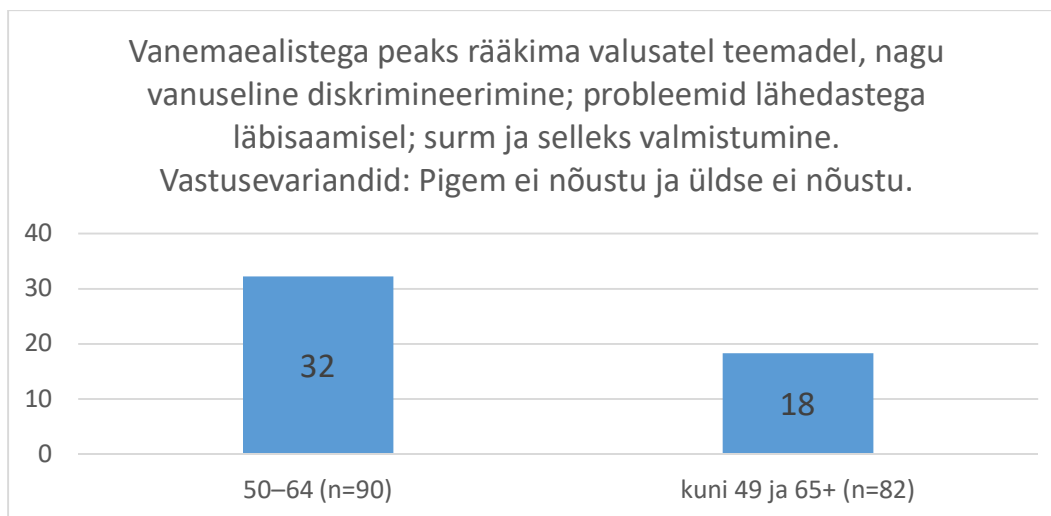
Kolmas väide seenioritöö kohta kõlas nii: "See, et kogukonnakeskuses pakutavatest tegevustest enamus on seotud muusika, tantsu, käsitöö ja kunstidega, ei ole probleem, kui rühmad on täis ja osavõtjad on rahul". Väitega nõustub 71% vastajatest. Küsimus on ajendatud tõsiasiast, et loetletud tegevused pakuvad vanemas eas meestele vähemat huvi kui vanemas eas naistele (Cutler ja Hendricks, 1990, viidanud Mehrotra jt, 2009) ja selliste tegevustega piirduvat pakkumist võib käsitleda kui meeste diskrimineerimist. Käsitöö ja kutuuriga piirduva tegevusega nõustujaid on rohkem kõrgema vanusega vastajate ning madalama haridusega vastajate seas.

Neljanda väite hindamisega tuli vastajatel väljendada suhtumist valusate teemade käsitlemisse: "Vanemaealistele ei peaks korraldama vestlusõhtuid valusatel teemadel nagu probleemid lähedastega läbisaamisel, vanuseline diskrimineerimine, surm ja selleks valmistumine". Vastajatest 23% ei pea valusate teemade puudutamist õigeks. Sellisel arvamusel oli seos vastaja madalama haridustasemega. Vastajate vanuserühmas 50–64, kes moodustab kõikidest vastajatest ligi poole, oli nii nooremate kui vanematega võrreldes enim neid, kes ei pea valusate teemade käsitlemist õigeks (27%) (Joonis 3.27).

Joonis 3.27. Väitega mitterõustajad, % vanuserühmast.

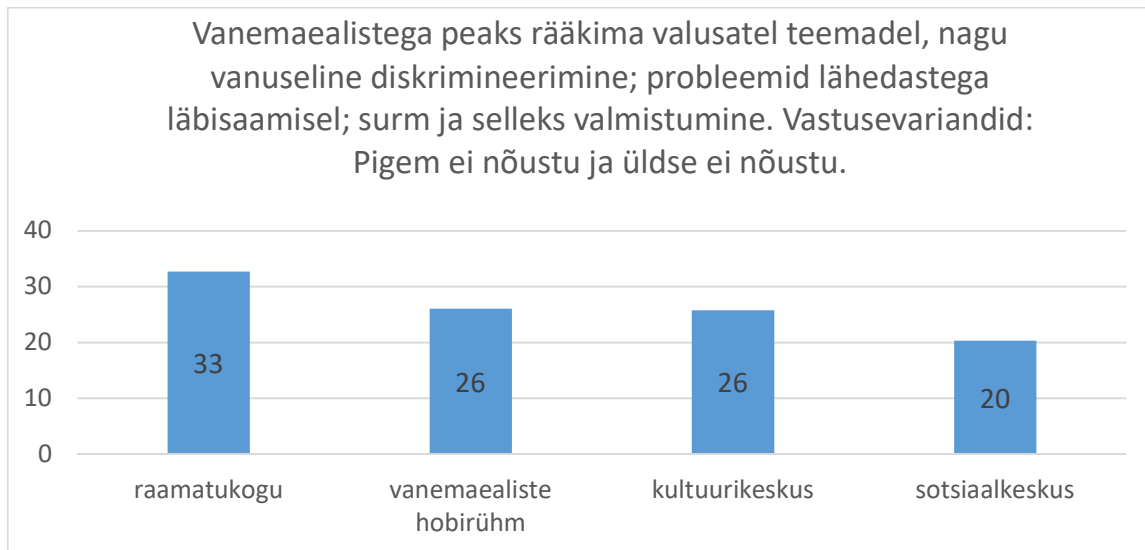
Vanuserühmas 50–64 on teistega võrreldes kõige suurem osakaal juhendaja-korraldaja kaksikrolli täitjatel (45%). Samas on selles vanuserühmas kõige vähem neid, kes täitsid ainult juhendaja (18%) või üksnes korraldaja rolli 17%). Kas selline rollijaotus võiks mõjutada seisukohti valusate teemade käsitlemisse? Andmed näitavad, et põhjus ei ole siiski rollis, vaid ikkagi vanuses. Korraldaja-juhendaja kaksikrolli kandjad teistest vanuserühmadest väljendavad "julgemat" suhtumist valusamate teemade käsitlemisse kui vanuserühma 50–64 korraldajad-juhendajad (Joonis 3.28).

Joonis 3.28. Juhendaja-korraldaja kaksikrolli täitjate seas väitega mitterõustajad, % vanuserühmast.

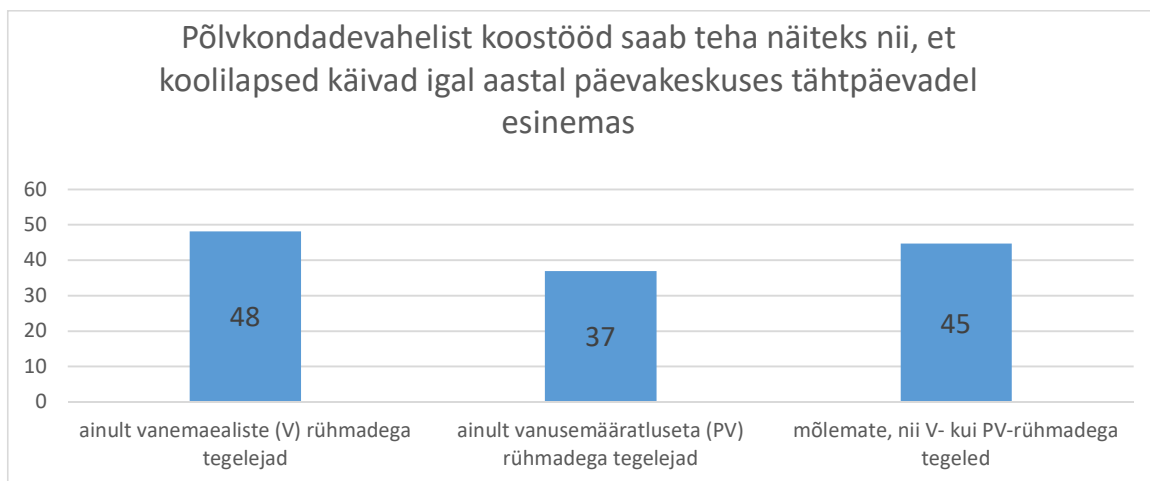
Suhtumine valusate teemade käsitlemisse erineb raamatukogudes ja sotsiaalkeskustes töötavate vastajate vahel 13 protsendipunkti raamatukogude kahjuks (Joonis 3.29). Erinevuse

põhjus võib olla raamatukogude vastajate suhteliselt madalamas haridustasemes või siis vanusstruktuuris. Kui sotsiaalkeskuste vastajatest kuulub 50–64 vanuserühma 28%, siis raamatukogude vastajatest kuulub 50–64-aastaste vanuserühma 57% (Joonis 3.5).

Joonis 3.29. Väitega mittenõustujad eri organisatsioonitüüpide lõikes, % organisatsioonitüübist.

Seisukohta, et tähtpäevadel koolilaste esinemised päevakeskuses on põlvkondade vaheline koostöö, jagab kaks viiendikku (44%) vastajatest. Tegemist on väärseisukohaga. Ebaõiget teadmist kannavad rohkem korraldajad (46%) ja planeerijad (56%). Selgelt eristuvad need, kes tegelevad vaid vanuseliselt mittehomoogeensete (PV) rühmadega ja ei tegele vanemaealiste (V) rühmadega: nad teavad paremini, et koolilaste esinemised ei ole veel põlvkondade vaheline koostöö, võrreldes nendega, kes tegelevad V-rühmadega või V- ja PV-rühmadega (Joonis 3.30).

Joonis 3.30. Väitega nõustujad tegevustüübi rühmade lõikes, % tegevustüübist.

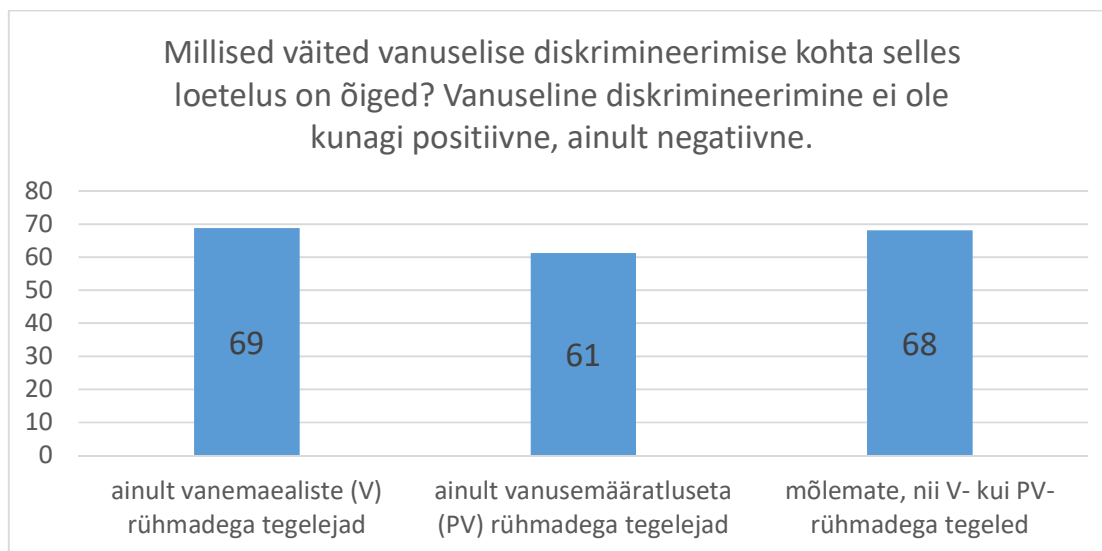
3.6 Seenoritöötajate hoiakud ja teadmised diskrimineerimise kohta

Ankeedis esitati mitmeid küsimusi vanuselise stereotüüpiseerimise ja stereotüüpide vähendamise viiside kohta. Maailma Tervvseorganisatsiooni määratluse kohaselt on vanuseline diskrimineerimine (eesti keeles kasutatakse terminit „vanussurve“) on vanemaealiste süsteemne ebaõiglane eristamine (väljaarvamine, piiramine, eelise andmine) põhjusel, et nad on vanad. Diskrimineerimine võib avalduda eelarvamusliku suhtumise, diskrimineeriva teo või sellise poliitikana, mis toetab stereotüüpe. Vanuselise diskrimineerimise kaudu tekib inimgrupp, kes vanuse tõttu on süstemaatiliselt ilma jäänud teistele pakutavatest võimalustest ja ressurssidest, ja kes kannatavad sellise ilmajäetuse tõttu.

Uuringule vastanud seenoritöötajatest 73% leiab, et stereotüüpide mõju vanemate inimeste kohta saab ühiskonnas leevendada läbi selle, kui kutsuda erinevas vanuses inimesi ühistele üritustele publikuks. Selline arusaamine pole õige. Stereotüüpide mõju vähendamiseks ei piisa nn ühes ruumis viibimisest. Tarvis on et koostööd, st tegevust, mis on tähendusrikas mõlemale poolele (FIM-NewLearning, 2008).

Vastajatest 12% arvab, et vanusestereotüüpe on võimalik leevendada tegevusi vanuseliselt grupeerides, st vanemaealiste tegevuste korraldamisega nii, et nad puutuksid kokku ainult oma eakaaslastega. Ka selline arusaamine pole õige.

Väitega, et vanuseline diskrimineerimine ei ole kunagi positiivne, ainult negatiivne, nõustub 66% vastajatest, sh raamatukogude töötajatest 66%, kuid sotsiaalkeskuste töötajatest koguni 75%. Tegemist on ebakorrekste väitega, sest vanuse alusel eristada on võimalik ka eeliste andmisega, st positiivselt. (Seenoritöötajate tegevuses üks iseloomulikumaid näiteid eelise andmisest pelgalt vanuse tõttu on digitehnoloogiaga seotud üleseannete regulaane ära tegemine teise inimese eest. Eeliste andmisel ehk positiivsel diskrimineerimisel võib olla kaudne negatiivne mõju, antud näite puhul inimese enesetõhususe ja kontrollitunde vähenemine oma elu juhtijana.) Nooremate vastajate seas on positiivse eristamise teadvustajaid rohkem, vanemate vastajate seas vähem, mis võib selgitada ka sotsiaalkeskuste töötajate vastuste jaotust. Positiivsest diskrimineerimisest teavad veidi rohkem need, kes V-rühmadega ei tegele (Joonis 3.31)

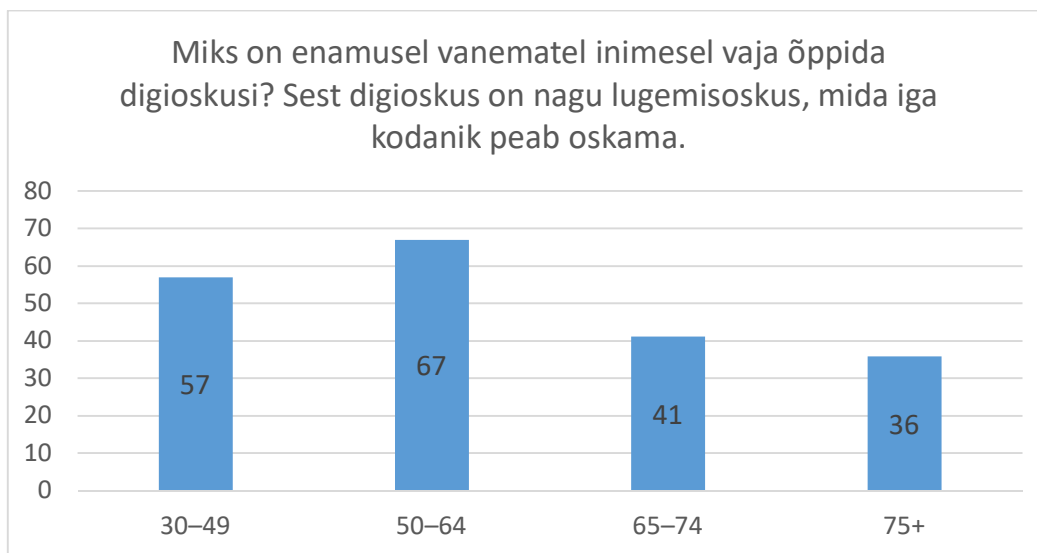
Joonis 3.31. Väitega nõustujad tegevustüübi rühmades lõikes, % tegevustüübi rühmast.

Seda, et vanuselise diskrimineerimise tõttu võib halveneda inimese vaimse tervise kõrval ka füüsiline tervis, ei tea 15% vastajatest. Sama suur on nende vastajate osakaal, kes ei tea, et vanuseline diskrimineerimine saab toimuda mitte ainult teise inimese suhtes, vaid ka iseenda suhtes. Viimast nimetatakse enesediskrimineerimiseks. Teatud mõttes enesediskrimineerimise väljenduseks võib pidada ka tulemust, et 7 protsendi vastajate seas, kes peavad väga vanadele inimestele enesearenduslike võimaluste ja kogukondlike tegevuste välja pakkumist ressursi raiskamiseks, on suurem osa ise vanemad kui 65 aastat.

3.7 Seenioritöötajate seisukohad digioskuste vajalikkuse ja omandamise kohta

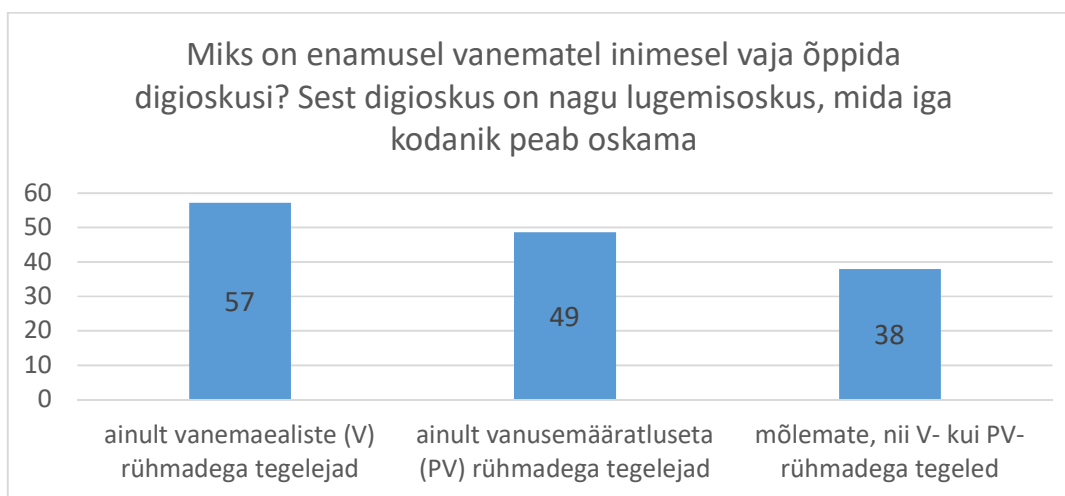
Euroopa Parlament käsitleb alates 2006. aastast digioskuseid täiskasvanute üldoskustena ning Eesti haridusvaldkonna arengukava 2035 sõnastab eesmärgi arendada digioskusi kõikides eagruppides digitaalse kaasatuse eesmärgil. Üldoskus on – vastandatuna erialastele oskustele – selliste teadmiste, oskuste ja hoiakute kombinatsioon, mida vajavad kõik inimesed, et tagada edukas hakkamasaamine. Üldoskus on ka näiteks lugemisoskus.

Ankeedis esitatud küsimus, kas digioskuseid saab võrrelda lugemisoskusega, mille peaks iga kodanik omandama, jaotab vastajad ligikaudu pooleks: 55% ei ole nõus ja 45% nõustub, et digioskus on nagu lugemisoskus, mida iga kodanik peab oskama. Mittenõustujate osakaalu tõstavad iseäranis vanemas tööeas (50–64) vastajad, kellest koguni kaks kolmandikku (67%) polnud nõus digioskusi lugemisoskusega võrdsustama. Vanuserühma 50–64 tulemus eristub just vanemate vanuserühmade tulemustest; noorematega on erinevus väiksem (Joonis 3.32).

Joonis 3.32. Väitega nõustujad vanuserühma lõikes, % vanuserühmast.

Raamatukogude ja sotsiaalkeskuste töötajad nõustuvad keskmisest rohkem väitega, et digioskus on nagu lugemisoskus. Keskmist langetavad aga kultuurikeskuste töötajad, kelle seast koguni 61% leiab, et kõik kodanikud ei pea olema digioskustega (digioskus ei ole nagu lugemisoskus). Nende seas, kellel on ainult vanemaealiste (V) rühmad, on vanuseliselt mittehommigeensete (PV) rühmadega tegelajatega võrreldes 19 protsendipunkti rohkem neid, kes ei ole nõus digioskust käsitlema üldoskuseksena (Joonis 3.33).

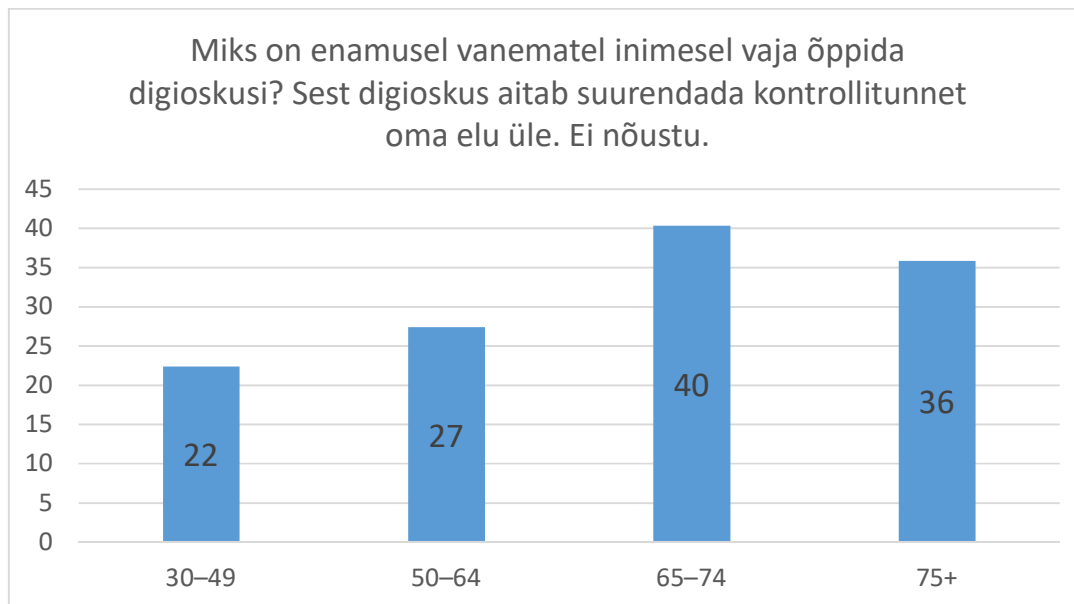
Joonis 3.33. Väitega nõustujad tegevustüübi rühmade lõikes, % tegevustüübi rühmast.

Ankeedis küsiti seiskohta väitele, kas peame uskuma vanemat inimest, kui ta ütleb, ei soovi digioskusi õppida põhjusel, et tal pole seda vaja. Kui üldoskuseks ei nõustu digioskust pidama ennekoike 50–64-aastased, siis väitega, et ühel osal kodanikest pole digioskust vaja, nõustuvad rohkem 65-aastased ja vanemad vastajad, täpsemalt 75-aastastest ja vanematest

51% ning 65–74-aastastest 34%. Tulemuse seos vanusega peegeldub ka raamatukogude ja sotsiaalkeskuste töötajate vastuste erinevuses: raamatukogu töötajatest (kelle vanusstruktuur on noorem) peavad õigeks uskuda, et inimesel pole digioskust vaja, 24% ning sotsiaalkeskuste töötajatest 31%, keda on isegi rohkem kui külaseltsides ja kultuurikeskustes (30%).

Lisaks esitati ankeedis küsimusi variantide kohta, millega põhjendada väidet, et enamus vanemaid inimesi peaks omandama digioskused. Vastuse valik, millega sai nõustuda või mitte, olid 1) digioskus aitab suurendada kontrollitunnet oma elu üle ja 2) digioskus on nooremate põlvkondade mõistmise eeldus.

Seda, et digioskus ei aita suurendada kontrollitunnet oma elu üle, väidab 31% vastajatest. Digioskustest johtuvasse kontrollitunde suurenemisse ei usu ennekoike nooremas pensionieas vastajad (40%) (Joonis 3.34). Kõigi viie suurema organisatsioonitüübi esindajate vastustes on keskmisega võrreldes vähem neid, kes arvavad, et digioskused ei aita kontrollitunnet suurendada: sotsiaalkeskuste vastajatest 30% ja raamatukogu vastajatest 21%. Viimast võib selgitada samuti sotsiaalkeskuste ja raamatukogude töötajate vanusstruktuuri erinevusega.

Joonis 3.34. Väitega mittenõustujad vanuserühmade lõikes, % vanuserühmast.

Väitega, et digioskus on nooremate põlvkondade mõistmise eeldus, ei ole nõus 57%. See on üks väheseid tulemusi, kus ei ilmnenud seost vanusega. Kultuurikeskustes on keskmisest kõrgem mittenõustujate osakaal (63%), sotsiaalkeskustes ja raamatukogudes veidi alla keskmise (vastavalt 56% ja 53%). Küsimus puudutas põlvkondi, seetõttu on iseäranis huvitav vaadata, kas V-rühmadega ja PV-rühmadega tegeljate seisukohad erinevad. Nende vastajate seas, kellel on V-rühmasid, st kas ainult V-d või koos PV-rühmadega, on rohkem neid, kes arvavad, et digioskus on nooremate mõistmise eeldus (44–45%), võrreldes nendega, kellel on ainult PV-rühmad (38%).

4 ARUTELU

Eestis ja kogu maailmas on tervena vananemise keskkonna loomine, sh vanemaealiste kaasamine ning neile eneseteostuse ja arenguvõimaluste pakkumine suhteliselt noor mõtteviis ja tegevusvaldkond. Seenioritööd on seni hinnatud pigem kvantitatiivsete näitajate alusel, loendades osalemisi, tegevusi ja sündmusi. Osalusstatistika kõrval on tegevuste sisu, vorm ja kvaliteet pigem tähelepanu alt väljas, nii nagu ka küsimus kogu vanemaealiste sihtgrupi tegeliku haaratuse kohta. Kvantiteedi kõrval kvaliteedimõõdikute puudumine on aidanud süvendada valearusaama justkui vanemaealistele sobib igasugune tegevus ning tehtava kritiseerimine on kohatu, iseäranis, kui osalejate endi tagasiside on kiitev. Kohalikel omavalitsustel võib olla ülevaade tegevuste nimetustest ja osalemiste arvust, kuid puudub sisuline arusaam, milliste eesmärkide ja põhimõtetega nende piirkonnas seenioritööd tehakse. Uuringu eesmärk oli selgitada, millised on tänaste seenioritöötajate teadmised ja hoiakud ning hinnata, kas ja milline võiks olla formaalõppe tarvidus, et saavutada seenioritöö pikaajalisem mõju osalejatele ning sotsiaalne muutus ühiskonnas.

Kõigepealt arutleme seenioritöö katvuse üle sihtgrupis, küsides, kas mingid rühmad on pigem korraldajate fookusest (ja eelarvest) väljas. Seejärel analüüsime tänase seenioritöö eesmärkide vastavust Maailma Terviseorganisatsiooni easõbraliku keskkonna kontseptsioonile, küsides, mil määral seenioritöö on seadnud eesmärgiks toetada vanemaealiste seas sotsiaalse muutuse juhtimist ning vanemaealiste potentsiaali kasutamist. Lõpuks arutleme, kas olukorras, kus seenioritöötajaks otseselt õppida ei saa, praktiseerivate seenioritöötajate teadmised ja hoiakud aitavad saavutada seenioritöö pikaajalisemat mõju osalejatele ning seeläbi pakkuda lahendusi ühiskonna vananemisest tulenevatele väljakutsetele.

4.1 Seenioritöö sihtgrupp

Vanemaealised on mittehomogeenne rühm, seetõttu on oluline jälgida, kas seenioritöö püüdleb võimalikult mitmekesiste vajaduste ja huvidega alamrühmade kaasamiseni. Küsimus on muuhulgas oluline ka avaliku raha kasutamise seisukohast, st kas kohaliku omavalitsuse rahastatavate asutuste pakutavast hüvest on võimalik osa saada kogu sihtgrupil, kellele need hüved mõeldud on.

Uuringus saime kinnituse, et suurem osa vastanud seenioritöötajatest (71%) ei näe probleemi selles, kui vanemaealistele pakutavad kõik tegevused lähtuvad kultuuri ja käsitöö traditsioonidest. Oma töö kvaliteedikriteeriumitena pidasid need vastajad piisavaks osalejate arvu ja kohaletulnute rahulolu. Kui grupid on täis ja osalejad rõõmsad, ei näe kaks kolmandikku seenioritöötajatest vajadust (või võimalust) oma tegevust laiendada ja arendada.

Olukord illustreerib ühiskondlikku paranähtust, mida võiks nimetada "maagiliseks vanusejooneks". „Maagilise vanusejoone“ ületajaid tajutakse kui inimesi, kes on justkui välja vahetanud kõik oma senised vajadused, huvid ja eelistused ja on muutunud teiste joonealustega ühesugusteks. Mõistagi ei pane teatud ikka jõudmine inimest automaatselt kultuurist ja käsitööst huvituma, kui need tegevused teda varem huvitanud ei ole. Seenioritöö suunatus kultuurilistele tegevustele loob KOV rahastatavates päevakeskustes ja sotsiaalkeskustes olukorra, kus süsteemselt piiratakse kultuurihuvideta vanemaealiste, seejuures paljude vanemate meeste võimalusi saada osa seenioritöö hüvest. Uuringus saadud tulemus ei erine haridusgerontoloogia kirjanduses esitatud kriitikast, et vanemaealiste

tegevused on kitsalt suunatud haritumale (naissoost) keskklassile (Glendenning ja Battersby, 1990; Formosa, 2011). Keskendumine kultuurile ja käsitööle näitab, et töö käib vaid ühe osaga sihtgrupist ning Eesti seenioritöös pigem puudub kogu sihtgrupist lähtuv vaade. Üks põhjus, miks vanemaealiste suunatud tegevused kalduvad vastama ennekõike naiste huvidele, peitub asjaolus, et seenioritöö tegijate enamus on naised. Lahendus ei ole tingimata meessoost seenioritöötajate osakaalu suurendamine, sest väga sageli on ka vanemate meeste tegevuste käivitajateks olnud naised (Golding, 2015). Olukorda on võimalik muuta tegijate ja otsustajate teadlikkuse tõstmisega ning oskuste arendamisega, näiteks selle kohta, kuidas kaasata vanemaid mehi (Tambaum ja Pettai, 2019; Tambaum, Tuul ja Sirotkina, 2019).

Vanemaealiste seas eristatakse kolmandat ja neljandat iga, kus neljandasse earühma kuuluvad inimesed, kes vajavad igapäevaseks toimetulekuks kõrvalist abi (Laslett, 1996). Kui eesmärk on töötada seenioritöö kogu sihtgrupiga, tuleb kaasata ka neljas eagrupp. Uuring näitas, et vastajatel on kõrge moraalne valmisolek integreerida hooldekodu asukad ja liikumispiiranguga kodused inimesed kogukonnas toimuvasse tegevusse. Saadud tulemus on kooskõlas haridusgerontoloogia vastavate seisukohtadega ning on heaks stardipunktiks tegelikele muudatustele Eesti seenioritöös. Praktikas ei ole neljanda earühma kaasamine kogukonna tegevustesse Eestis kuigivõrd levinud, samas on just praegu toimumas olulised muutused. Külaliikumine Kodukant käivitas 2021. aastal vähemalt kuuekümnes vallas sotsiaalvaldkonna vabatahtlike seltsiliste süsteemi, kelle abi saatjatena saab aidata kaasa neljanda earühma integreerimisele kogukonnaga. Loodud on esimene heategevuslik organisatsioon, kes võimaldab hooldekodu asukatel osa saada väljaspool hooldekodu toimuvatest kultuurisündmustest (MTÜ Elame Veel). Nende oluliste ressursimuudatuste juures peaksid seenioritöö tegijad aitama vabatahtlikel planeerida neljandale earühmale passiivse osalemise kõrval kindlasti ka kaasatust ja kogukonda panustamise aktiivseid võimalusi (vt alapeatükk 4.2).

Selleks, et hinnata seenioritöötajate praktilist valmisolekut kaasata sihtgrupi kõige nõrgemaid, võiks edaspidistes uuringutes hinnata neljanda earühma kaasamise valmidust ankeediga, kus arvamust küsitakse kaudsete küsimuste abil, nii nagu olid käesolevas uuringus esitatud kaudsed küsimused meeste kaasamise kohta.

Kokkuvõttes, tänases seenioritöös pigem puudub kogu sihtgrupi tunnetus ning **seenioritöötajate seas on ülekaalus need, kes tegutsevad nõudluse alusel.** Seenioritöötajate suurem osa peab õigeks pakkuda tegevusi, mida soovivad juba tegevusse haaratud vanemaealised (naised). Inimesed, kes on piisavalt terved ja ei vaja kõrvalist füüsilist abi, kuid kes eelistaksid teistsugust pakkumist või kelle teadlikkus ja motivatsioon ise küsima tulla on madal, on pigem seenioritöö fookusest väljas. Põhjus võib olla meie sotsiaalsüsteemi senises lähenemises – teenused on pigem reaktiivsed, tõõturult väljunud vanemaealistele pakutavates avalikes teenustes on vähe proaktiivsust. Teenuse osutajad ja teenusesaajad moodustavad oma kogukonna, koostööd laiema kogukonnaga pigem ei tehta (Wilken jt, 2015).

Põhjus, miks tervisepiiranguteta ning kõrvalist abi mittevajavate inimeste sotsiaalsete huvide ja arenguvajaduste väljaselgitamine pole kujunenud seenioritöö osaks, võib olla seenioritöö tegijate teadmatus, oskuste puudumine, kuid kindlasti ka aja- ja rahapuudus. Põhjus võib olla ka mugavuses, sest demograafilised protsessid on seni taganud olemasolevate tegevusrühmade täituvuse ilma lisapingutusega. **Kui seenioritöö tulemusi muul viisil ei mõõdata, puudub ka vajadus muudatusteks ja laienemiseks.** Aeganõudvaks jõustamiseks ning tavapärasest erinevate vajaduste välja selgitamise tööks vajalikku ressursi on võimalik vähemalt osaliselt saada koostööst vabatahtlike süsteemiga.

Järgmisena arutleme, mil määral on seenioritöö seadnud eesmärgiks toetada vanemaealiste seas sotsiaalse muutuse juhtimist ning vanemaealiste potentsiaali kasutamist, mis vastab easõbraliku keskkonna teisele tasemele (WHO, 2015).

4.2 Seenioritöö eesmärgid

Vastajatest ligikaudu kaks kolmandikku pigem nõustus väitega, et vanematele inimestele kogukonnas tuleb välja pakkuda ainult selliseid tegevusi, mida nad ise on tahtnud. Lisaks, keskmiselt iga neljas vastaja oli seiskohal, et kui inimene ise ütleb, et tal pole digioskusi vaja, siis teistel pole vaja selles kahelda ega veenda teda vastupidises. Saadud tulemused vastavad haridusgerontoloogia arenguloo algusaastatel tutvustatud seisukohtadele, mille kohaselt vanem inimene ise on täielikult oma arengu juhtija ning teda selles suunata ja juhendada pole vaja (Percy, 1990). Hilisem kontseptuaalne arendustöö on näidanud, et vanemaealiste arengukeskkond, kus pole eesmärgiks seatud sotsiaalse muutuse tekitamine ning kus lähtutakse kitsalt osalejate väljendatud soovidest, peidab endas sotsiaalse väljaarvamise mehhanisme (Formosa, 2011). Seenioritöö 21. sajandil peaks pakkuma arenguvõimalusi, mida inimene soovib, aga ka neid, mida ta soovida ei oska, kuid mille puudumisel jääks ta ebavõrdsesse olukorda võrreldes nendega, kellel on olemas pidevalt muutuvates oludes vajalikud oskused, teadmised ja hoiakud.

Uuring näitas, et seenioritöö tegijad tegelevad rohkem õppe- ja arenduslike tegevuste ning publikuga ürituste korraldamisega, mida võib käsitleda väärivate ülikooli (*university of third age*) vormis tegevusena, mis võtab aluseks seenioritöö prantsuse mudeli (Formosa, 2012). Vähem toetavad seenioritöötajad vanemaealiste koostööd ja vanemaealiste eneseinitsiatiivi, mis on briti mudelile vastavad seenioritöö vormid (samas). Briti mudel vastab paremini Maailma Terviseorganisatsiooni tervena vananemise määratluses nendele viisidele, läbi mille saab inimene säilitada ja arendada oma elu juhtimise, sotsiaalsete suhete arendamise ja hoidmise ning panustamise võimekust. Viimane on eesmärgiks seatud ka riigi pikaajalisest arengustrateegias “Eesti 2035”. **Õppe- ja arendamise kontekstis on tänaste seenioritöötajate seas rohkem levinud korraldaja- ja juhendajakeskne lähenemine ning programmikeskne lähenemine (*teacher-centred ja curriculum-based approach*,) ning vähem rakendatakse osalejakeskset või ülesandekeskset lähenemist (*learner-centred ja task-centred approach*)** (Gibbons, 2015).

Kursuseid, koolitusi ja publikuga üritusi on kergem kvantitatiivselt hinnata võrreldes nende tegevusvormidega, milles lähtutakse iga osaleja tugevustest ja arenguvajadustest. Võimalik, et kvantitatiivselt lihtsamini mõõdetavaid tegevusvorme eelistavad ka rahastajad. Samas, korraldaja- ja programmikeskse lähenemisega on lihtne jätta osa sihtgrupist seenioritöö fookusest välja, sest sihtrühma heterogeensusest tulenevalt on keeruline määratleda sihtgrupi ühiseid vajadusi. Ülesandest lähtuv tegevus vastab paremini vanemaealiste õppe põhimõtetega (Tambaum, 2014) ning võib olla ka sobivam vanemate meeste sihtgrupile (McGivney, 2004).

Huvitav on märkida, et **digioskuste omandamise juures nägid vanematesse vanuserühmadesse kuuluvad seenioritöötajad vähem enda rolli eakaaslaste jõustajatena võrreldes nooremate vanuserühmade vastajatega**. Just seetõttu oli ka sotsiaalkeskustes rohkem neid, kes leidsid, et kui inimene ise ütleb, et tal pole digioskusi vaja, siis tuleb temaga

nõustuda. Samas olid kõik vastajad ise digioskustega, sest küsitlus oli veebipõhine. Tulemus võib osutada **põlvkondadevahelisele erinevusele arusaamades selle kohta, mille jaoks on inimesel digioskusi vaja**. Vanemad inimesed võivad digioskusi rohkem seostada kitsalt töökohustustega, sest suurem osa kõrgemas vanuses digioskustega inimestest Eestis on omandanud need oskused just seoses tööga (Tambaum, 2019). Nii ei pruugi kõrgemas vanuses seenioritöötajad näha, kuidas digioskuste puudumine piirab mitte ainult töötava inimese, vaid iga inimese võimalusi kodanikuna ja ühiskonna võrdväärse liikmena. Erapoolikule suhtumisele, mille kohaselt peetakse loomulikuks, et vanemad inimesed panustavad, mõjutavad ja osalevad ühiskonnas vähem kui keskealised ja noored (või siis üldse mitte), on osutanud ka näiteks autorid, kes on kritiseerinud vanemaealiste pakutava digioskuste õppe sisu (Rasi jt, 2021).

Digilõhe ei ole ajutise iseloomuga nähtus ja sellega peab nüüd ja edaspidi sihipäraselt tegelema (van Dijk ja van Deursen, 2014). Puuduvate digioskustega vanemaealiste suur osakaal Eestis ajal, kui arvutid, internet ja digivahendid on olnud kõikidele kättesaadavad juba paarkümmend aastat, näitab, et ei ole põhjendatud oodata kõikide inimeste enda initsiatiivi avaldumist. Puudu on jõustavast ja motiveerivast keskkonnast. **Just seenioritöötajad peaksid olema teejuhid tööturult väljunud vanemaealiste digitaalses kaasamises ja nende jõustamises**. On tarvis süsteemset lähenemist, mis omakorda nõuab ressursse. Samas, uuring näitas, et enam kui pooled (55%) seenioritöö vastajatest ei pidanud digioskust üldoskuseks, mida igaüks vajab, et elus hakkama saada, mis näitab lünka seenioritöötajate teadmistes ja hoiakutes.

Vanemaealiste digivahendite kasutus on meediaväljaannetes sagedasti seotud turvalisuse küsimustega (Adamsoo, 2020). Võimalik, et vastajad, kes ei nõustunud väitega, et digivahendeid peaksid kasutama kõik, näevad ennekõike digivahendite võimalikke ohte vanemas eas inimestele. Sellist järeldust toetavad ka vastused küsimusele, kas digioskused aitavad suurendada kontrollitunnet, millele vastas eitavalt 40% nooremas pensionieas küsitletutest. Samas peab siin rõhutama, et me räägime oskustest. **Kui oskustega kaasneb kõrgendatud oht petta saada, kas siis pole mitte oskuste kvaliteet halb? Või siiski, kõrgendatud oht petta saada tuleneb sellest, et täiskasvanute digioskuste õpetus on olnud süsteemitu ja ja juhuslik**. Eestis puudub täiskasvanuhariduse süsteem, mis annaks uusi üldoskusi neile, kes pole neid omandanud üldharidussüsteemis. Eesti haridusvaldkonna strateegia sõnastab eesmärgi arendada digioskusi kõikides eagruppides digitaalse kaasatuse eesmärgil, kuid (veel) puudub selle eesmärgi rakenduskava. Akadeemiline kirjandus osutab, et vanemaealiste digioskuste taset ei saa tõsta ühekordsete koolitustega, sest "...arvutikasutusel tekib tõrkeid kogu aeg" (Xie, 2007, lk 433). Samuti pole formaalse õppetöö jooksul võimalik saavutada digivahendite kasutamise intuiitiivsust (Sandhu, Damodaran ja Ramondt, 2013). Tarvis on regulaarselt võimalust oma oskusi täiendada ja saada personaalsetest vajadustest lähtuvat tuge (Tatnall, 2014). Põhjusel, et tegemist on väga mahuka ja kestva ülesandega, saab digioskuste õppe regulaarset võimalust pakkuda vaid kogukond ning seenioritöötajad võiksid siin võtta mitteprofessionaalsete vabatahtlikkuse alusel töötavate digimentorite koordineerija rolli (Tambaum, 2021).

Uuringust ilmnes oluline erinevus nende seenioritöötajate seisukohtade vahel, kes töötavad ainult vanemaealistega, võrreldes nendega, kellel on gruppides lisaks vanemaealistele ka nooremaid. Segregeeritult vanemaealistega töötavate vastajate seas oli koguni 18 protsendipunkti rohkem neid, kes peavad õigeks pakkuda ainult sellist sisu, mida osalejad ise on tahtnud; samuti oli nende seas 19 protsendipunkti rohkem neid, kes arvasid, et digioskused pole kõikide vanemate inimeste jaoks. **Need seenioritöötajad, kellel on võimalik näha**

vanemaealisi koostöös noorematega, tunnetavad paremini vajadust pakkuda vanematele inimestele teemasid ja tegevusi, mille vajadust nood ise ei näe. Akadeemilises kirjanduses on autorid hoiatanud, et vanuseliselt segregeeritud rühmades kalduvad tegevused olema pigem meelelahutuslikud (Golding ja Foley, 2017) ning segregeeritud rühmade liikmed on rohkem aldis nõustuma ühiskonnas valitsevate vanusestereotüüpidega, näiteks pidama end ise noorematega võrreldes vähemkompetentseteks (Kite jt, 2005). Sellisel vanuselisel enesediskrimineerimisel on omakorda kahjustav mõju nii vanemaealiste vaimsele, sotsiaalsele kui füüsilisele tervisele. Käesolev uuring näitas vajadust uurida täpsemalt vanuseliselt segregeeritud gruppide eestvedajate tegevuspõhimõtteid, sest nad on teistega võrreldes vähem valmis tegevusteks, mis tooks seenioritöös kaasa ühiskonna arengutega kooskõlalise muutuse vanemaealiste oskustes, teadmistes, hoiakutes ja väärtustes.

Lisaks eristusid vanemaealistega segregeeritult töötavad seenioritöötajad ka valdkonna teadmiste poolest. Näiteks oli nende seas rohkem neid, kes ei teadvustanud kõrgema vanuse alusel eelise andmist kui diskrimineerimise võimalust (positiivne diskrimineerimine, millel võib olla kaudne negatiivne mõju nt inimese enesetõhususele ja kontrollitundele oma elu juhtijana). Nad ei teadnud, et erinevate põlvkondade esindajate passiivses rollis osalemine kultuuriüritustel ei täida põlvkondadevahelise koostöö eesmärgi. Samas oli segregeeritult vanemaealistega töötavatel seenioritöötajatel teistega võrreldes parem arusaam digioskuste rollist kontrollitunde loomisel ning noorte mõistmisel. Kokkuvõttes, kitsalt vanemaealistega tegelevad seenioritöötajatel on suurem vanusestereotüüpide kinnistamise ja stagneerumise risk ning nende seas on vähem sotsiaalse muutuse eestvedajaid. Nägime, et praktikute teadmised diskrimineerimise ja stereotüüpiseerimise teemadel pigem töökogemusega ei teki ning neid küsimusi on vaja juurde õppida.

Kokkuvõttes, **seenioritöö Eestis peidab endas sotsiaalse väljaarvamise mehhanisme.** Suurem on stagnatsiooni ja ühiskonnast eraldumise risk juhul, kui seenioritöötaja tegeleb segregeeritult ainult vanemaealistega ning oma töös keskealiste ja noorematega kokku ei puutu. Tegevusvormidest on vastajate seas populaarsem **prantsuse mudel**, kus tegevused lähtuvad juhendajast või eelnevalt koostatud programmist, ja seetõttu on soovitatav tegevusvorme mitmekesistada ja suurendada just vanemaealiste panustamise võimaluste pakkumist. Digioskuste levikul on seenioritöötajate loodav vananemiskeskond vähetootav. **Seenioritöötajad vajaksid arutelu küsimustes, mis aitab neil mõista digimaailma olulisust iga kodaniku jaoks**, ning töövahendeid ja -meetodeid, mis aitaksid avada ja selgitada digimaailma võimalusi vanemaealistele nende heaolu tõstmiseks.

Eestis puudub täiskasvanuhariduse süsteem, mis annaks tööturult lõplikult väljunud inimestele oskusi, mida neil pole olnud võimalik õppida koolisüsteemis või tööalases väljaõppes, kuid mis on vajalikud oma elu iseseisvaks juhtimiseks. Järjest olulisemaks muutuv kogukonnahariduse süsteemis võib seenioritöötajatel olla võtmeroll, mida tuleks teadvustada ja milleks ette valmistuda.

Järgmisena arutleme, kas olukorras, kus seenioritöötajaks õppida ei saa, praktiseerivate seenioritöötajate teadmised ja hoiakud aitavad saavutada seenioritöö pikaajalisemat mõju osalejatele ning sotsiaalset muutust ühiskonnas.

4.3 Seenioritöötajate professionaalsus

Uuringus erialaseid teadmisi ja hoiakuid hindavatele küsimustele antud vastustest enamikul oli seos vastaja haridustasemega: madalamasse hariduserühma kuuluvate vastajate seas oli rohkem neid, kes väljendasid seisukohti, mida akadeemiline kirjandus ei toeta. Näiteks vastaja madalama haridustasemega seostus väärarvamus, et vanuse kasvades muutuvad inimesed sarnasemaks, rohkem eelistati hoiduda ebamugavate teemade käsitlemisest ning peeti õigeks pakkuda ainult selliseid tegevusi, mida osalejad ise tahavad. Kõige suurem seos vastaja madalama haridusega oli aga eitav suhtumine täiendusõppe vajalikkusesse.

Kõikidest vastajatest koguni kolmandik väljendas seisukohta, et vanemaealiste arendamise oskused ja teadmised tulevad "vaid kogemusega". Uuring näitas, et paljud oskused tõepoolest tulevad kogemusega, aga terve seenioritöö valdkonna kohta sellist üldistust teha ei saa. Kogemus ei ole andnud teadmisi ja oskusi põlvkondadevahelise koostöö korraldamise kohta, mis on Eesti jaoks strateegilise tähtsusega tegevus (Eesti 2035) ja on Maailma Terviseorganisatsiooni hinnangul üks vähestest võimalusest vähendada vanuselist diskrimineerimist ühiskonnas (WHO, 2021). Seenioritöötajate seas on laialt levinud ka vanuselisi stereotüüpe ja diskrimineerimist kinnistavad seisukohad. Näiteks vastajatest 44% pidas põlvkondade vaheliseks koostööks ekslikult seda, kui koolilapsed käivad igal aastal päevakeskuses tähtpäeval esinemas. Enam kui pooled vastajatest (57%) ei toeta seisukohta, et digioskus on nooremate põlvkondade mõistmise eeldus.

Mitmed väited, mida küsitluses kasutati vanuselise stereotüüpiseerimise ja diskrimineerimise kohta, olid seenioritöötajate seas küll suhteliselt vähe levinud, aga samas on õigustatud oodata, et selliseid seisukohti ei peaks vanemaealistega töötavate spetsialistide seas üldse esinema. Näiteks väärarusaam, et vanusestereotüüpe on võimalik leevendada tegevusi vanuselisel grupeerides, see tähendab nii, et vanemad inimesed puutuksid kokku ainult oma eakaaslastega, mida pidas õigeks 12% vastajatest. Vastajatest 15 protsendil puudus teadmine, et diskrimineerimine mõjub vaimse tervise kõrval ka füüsilisele tervisele, ning sama paljud arvasid, et vanuselisel diskrimineerida saab ainult teisi, mitte iseennast. Loetletud seisukohad on olulise mõjuga vananemiskeskonna kvaliteedile ja asjatundjad, kes tegelevad vanemaealistega, peaksid tuginema tõendus põhiste seisukohtadele.

Samas, kas tänased seenioritöötajad üldse tunnevad end oma tegevuse asjatundjana? Uuringus esitati väide: "Pole eriti oluline, et inimene, kes vanematele inimestele tegevust läbi viib, teeks seda kõrgel professionaalsel tasemel, olulisem on tagada, et tegevus käib". Selle väitega nõustusid pooled vastajatest, sealjuures ka pooled kohaliku omavalitsuse rahastatavate asutuste – raamatukogude ja sotsiaalkeskuste – esindajatest. Mõtles ja rahvahariduse metoodik Paulo Freire on tutvustanud mõistet "aktivism" (Freire, 1968). Freire järgi on aktivism tegevus tegevuse pärast (*action for action's sake*). Freire hoiatab aktivismi leviku eest ühiskonnas. Aktivism takistab arengut, aktivismi korral ei toimu mõtestatud tegevust ehk muutust, aktivismiga juhitud tegevustes osalejad ei reflekteeri toimuvat, mis tähendab, et õppimine ja areng, kui seda on, on juhuslik. Fakt, et enam kui pooltel seenioritöötajatel on esmatähtis tegevus, mitte selle kvaliteet, osutab aktivismi leviku ohule. Asjaolu, et korraldajate seas on ebaprofessionaalsuse tolereerijaid rohkem kui juhendajate seas (vastavalt 58% ja 51%), kinnitab seda kahtlust.

Kuigi Eestis puudub seenioritöötajate kutsestandard, puudub tasemeõpe ning süsteemne täiendusõpe, saavad valdkonnas tegelejad end täiendada kolleegide abil võrgustike kaudu ja ise õppides. Mida suurema staažiga olid vastajad, seda suurem oli nende osakaal, kes ei pea erialast täiendamist vajalikuks ehk tunneb, et töö ise õpetab. Vastajatest ainult 7% kuuluvad

võrgustikku, kus vahetatakse infot vanemaealistega tehtava töö kohta. Sotsiaalkeskustes ja raamatukogudes, kus seenioritöö tegevuse areng ja kvaliteet ei peaks olema jäetud juhuse hooleks, on võrgustunuid keskmisest veelgi vähem. Võrgustikutöö sisuline puudumine näitab kogu valdkonna stagnatsiooniriski, aga ka haavatavust. Koostööl on lisaks oskuste ja teadmiste levitamisele ka üksteist võimestav funktsioon, mis omakorda aitaks kaasa seenioritöö olulisuse ja mõju selgitamisele ühiskonnas ja poliitikakujundajate seas.

Vähene võrgustikutöö ja aktivismi levik osutab vajadusele uurida, mis on tänaste seenioritöö tegijate tegevuse eesmärk? Kas on tegemist pigem hobiga?

Uuringust selgus, et pooled vastajatest teevad vanemaealistega tööd tasuta või pigem tasuta. Nende seas, kes teevad seenioritööd tasuta saamata, on ka rohkem neid, kelle jaoks ei ole seenioritöös professionaalsus oluline. Kuid ka 45% palgalisest ei pea oma tegevuses professionaalsust oluliseks. Ebaprofessionaalsuse ulatuslik tolereerimine on valdkonna arengut takistav tegur.

Mida vanem vanuserühm, seda rohkem on vastajate seas tasuta tegijaid. Seda, et valdkonnas töötavad paljud vabatahtlikkuse alusel, ei saa hinnata ei positiivseks ega negatiivseks. Sõltub, kas lähtuda seenioritöös rakendatavast eneseabi ehk briti mudelist, prantsuse mudelist või nende kahe segamudelist (Formosa, 2012). Eneseabi ehk briti mudeli kohaselt ei ole seenioritöös palgalisi töötajaid ega fikseeritud rolle. Iga inimene panustab vabatahtlikkuse alusel sellega, mida ta oskab või mida ta oskab teistest paremini ning on saaja või õppija rollis nendes tegevustes, kus teistel on paremad ressursid. Prantsuse mudelis on rollid jaotunud ning juhendajate ja korraldajate jaoks on tegemist palgatööga.

Kui vastajate seas, kes esindasid sotsiaalkeskuseid, teevad tasuta või pigem tasuta tööd 39% vastajatest, võib see osutada segamudelile, kus sotsiaalkeskuse palgalised töötajad koordineerivad muuhulgas ka vanemas eas juhendajate vabatahtlikku panustamist. Seda järeldust toetab asjaolu, et sotsiaalkeskuses on vastajate keskmine vanus kõrgem ning vanemates vanuserühmades on omakorda tasuta panustajaid rohkem. Samas ei anna uuring infot, kas palgaliste ja vabatahtlike tegijate töö iseloom sotsiaalkeskustes on erinev ja kas erinevused on asjaosaliste teadliku otsuse tulemus või on tegemist ebavõrdse kohtlemisega või lausa ealise diskrimineerimisega. Neid küsimusi peaks uurima edaspidi. Samas tulemus, et raamatukogu vastajatest iga kolmas tegeleb vanemaealistega tasuta, võib osutada juhuslikkuse riskile. Sel juhul sõltub seenioritöö töötaja heast tahtest ja see omakorda näitab vähest süsteemsust raamatukogude seenioritöös. On oht, et kui töötaja tahe kaob, kaob ka seenioritöö.

Kokkuvõttes nägime, et kõik oskused ja teadmised seenioritöös ei teki kogemusega.

Kindlasti on tarvis juurde õppida oskusi vanuselise diskrimineerimise teemadel ja põlvkondadevahelise koostöö korraldamisel. Valdikkonnas sisuliselt puuduvad koostöövõrgustikud ning märkimisväärne osa inimestest töötab tasuta. Paljud, seejuures palgalised, ei tunneta vajadust professionaalse nõudlikkuse järele. Olukord peegeldab tõsiasi, et kohalikul omavalitsusel pole kohustust tegeleda seenioritöö korraldamisega ning valdkond areneb juhuslikult. Kui seenioritöö on asi iseenesest ja sellest ei oodata midagi, ei arene ka tervena vananemise keskkond ei praeguste ega tulevaste vanemate põlvkondade jaoks.

5 JÄRELDUSED JA POLIITIKASOOVITUSED

Eesti seenioritöös on rohkem levinud prantsuse mudel ehk korraldaja-, juhendaja- ja programmikeskne lähenemine. Sihtgrupina nähakse pigem kultuurihuvidega inimesi, kellele pakutakse tegevusi, mida nad ise soovivad. Madala motivatsiooniga vanemate inimeste kaasamist ja ühiskonnavajadustest lähtuvate teemade tutvustamist seenioritöötajad oma ülesandena pigem ei näe. Tänapäevaseks väljakujunenud seenioritöö võib peita endas sotsiaalse väljaarvamise mehhanisme.

Uuring näitas, et seenioritöö paljusid oskusi ja teadmisi on võimalik õppida töö käigus, kuid samas on seenioritöö tegijate seas laialt levinud mitmed väärad seisukohad, iseäranis põlvkondadevahelise koostöö korralduse ja vanuselise diskrimineerimise valdkonnas. Tegemist on ühe nähtuse kahe poolega – põlvkondadevaheline koostöö on üks vähestest viisidest, kuidas vähendada ühiskonnas vanusestereotüüpe ja diskrimineerivat käitumist. Vastava täiendusõppeta on oht, et seenioritöö Eestis süvendab põlvkondade vahelist lõhet ja vanusestereotüüpide levikut.

Seenioritöö on valdkond, millele korraldajad ja juhendajad kõrgeid nõudmisi ei sea. Tegutsetakse eraldatult, mis vähendab ühelt poolt arengu ja innovatsiooni võimalusi ning teiselt poolt muudab valdkonna kergesti haavatavaks. Samas on olemasoleval seenioritööl suur potentsiaal kujuneda kogukonnaõppe ning sidusate kogukondade arendamise valdkonnaks, mida on eesmärgiks seatud ka strateegias “Eesti 2035”.

Uuring andis esmase ülevaate seenioritöö tegijate teadmistest ja hoiakutest, millest omakorda tõstatasid küsimused edaspidisteks uuringuteks. Kuidas määratlevad tänased seenioritöö tegijad ise oma tegevuse eesmärgid? Kuivõrd palgaliste ja vabatahtlike tegijate töö iseloom sotsiaalkeskustes on erinev ja kas erinevused on asjaosaliste teadliku otsuse tulemus? Milline on neljanda earühma kaasamise tegelik valmidus ja millised on kaasamise praktikad?

Uuringu tulemuste interpreteerimisel on tarvis arvestada piirangutega. Raamatukogude vastajatest oli Rapla maakond ülesindatud, sotsiaalkeskuste vastajate seas puudusid Jõgeva, Põlva ja Võrumaa esindajad ning Saaremaa oli ülesindatud. Piirang on ka see, et vastajate üldkogumi suurus on antud uuringus teadmata, mis omakorda osutab vastava uuringu ja analüüsi vajadusele.

Arvestades valdkonna tulevikupotentsiaali, Eesti strateegilisi eesmärgid ning olukorra esmase kaardistuse tulemusi, teeme ettepaneku arendada Eestis välja seenioritöö professioni, luua tasemeõppe võimalus, täiendusõppe süsteem ning kutsestandard.

Kohalike omavalitsuste allasutustes, kus tehakse seenioritööd, soovime jälgida, kas pakutavaga on võimalik liituda kogu sihtgrupil, sh neil, kellel puuduvad kultuurihuvid. Valdkonnas tuleb lõhkuda sotsiaalse väljaarvamise mehhanismid. Soovime jälgida, kas pakutavad tegevused kaasavad vanemaegalisi kogukonna eesmärkide saavutamisse ning suurendada tuleks vanemaegaliste panustamise võimalusi.

Seenioritöös on soovitatav suurendada põlvkondadevahelise koostöö vorme ning vähendada teenuse osutajate ja teenuse saajate omavaheliste kinniste kogukondade arengut.

Seenioritöötajad vajavad arutelu küsimustes, mis aitab neil mõista digimaailma olulisust iga kodaniku jaoks, ning tundma õppida töövahendeid vanemaegaliste heaolu tõstmiseks digimaailma võimaluste kaudu.

Seenioritöö tegijaid tuleks julgustada tegema koostööd vabatahtlike süsteemiga ning tarvis on luua seenioritöö võrgustikud kohalikul ja riiklikul tasandil.

Kogukonnahariduse arenevas süsteemis, sh digioskuste levitamisel tuleks seenioritöötajatele anda võtmeroll, milleks on vaja anda ka väljaõpe.

Kõik kohalikud omavalitsused peaksid sõnastama seenioritöö korraldamise põhimõtted ja eesmärgid, läbi mille arendada tervena vananemise keskkonda praeguste ja tulevaste vanemate põlvkondade jaoks.

VIITED

Adamsoo, K. G. (2020). *Eakatele nutiseadmete kasutama õpetamine – iseärasused ja võimalused koolitajate vaatenurgast*. Magistritöö. Tartu Ülikool.

Appelbaum, S. H., Wenger, R., Buitrago, C. P., & Kaur, R. (2016). The effects of old-age stereotypes on organizational productivity (part three). *Industrial & Commercial Training*, 48(6), 303–310. doi:10.1108/ICT-02-2015-0016

Barrett, A. E., & Naiman-Sessions, M. (2016). 'It's our turn to play': performance of girlhood as a collective response to gendered ageism. *Ageing & Society*, 36, 764–784. Cambridge University Press.

Cusack J. D. (2000). Foreword. In Glendenning, F. (ed.) *Teaching and Learning in Later Life. Theoretical implications*. Aldershot: Ashgate Arena, viii–x.

Eesti 2035. Loetud 17. november 2022 aadressil <https://valitsus.ee/strateegia-eesti-2035-arengukavad-ja-planeering/strateegia/materjalid>

Euroopa Parlament (2006). *Nõukogu soovitus võtmepädevuste kohta elukestvas õppes*. COM/2018/024 final - 2018/08 (NLE) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?qid=1572259048202&uri=CELEX:52018DC0024>

FIM-NewLearning (2008). *Intergenerational learning in Europe: Policies, programmes & practical guidance*. Loetud 7. november 2020 aadressil <http://www.menon.org/wp-content/uploads/2012/11/final-report.pdf>

Formosa, M. (2011). Critical educational gerontology: A third statement of first principles. *International Journal of Education and Ageing*, 2(1), 317–332.

Formosa, M. (2012). Four decades of Universities of the Third Age: past, present, future. *Ageing & Society*, 34, 1, 42–66.

Freire, P. (1968). *Pedagogy of oppressed*. New York: The Continuum Publishing Company.

Generations united (2007). *The Benefits of Intergenerational Programs*. Loetud 24. juuli 2016 aadressil <http://www.gu.org/LinkClick.aspx?fileticket=71wHEwUd0KA%3D&tabid=157&mid=606>

Gibbons, P. (2015). *Scaffolding language, scaffolding learning. Second Edition. Teaching English Language Learners in the Mainstream Classroom*. Heinemann.

Glendenning F., & Battersby D. (1990). Why we need Educational Gerontology and Education for older adults: A statement of first principles. In Glendenning, F., & Percy, K (eds.) *Ageing, Education and Society: Readings in Educational Gerontology*. Keele: Association for Educational Gerontology, 219–31.

- Golding, B. (ed.) (2015). *The Men's Shed Movement: The Company of Men*. Champaign: Common Ground Publishing.
- Hagestad, G. O., & Uhlenberg, P. (2005). The Social Separation of Old and Young: A Root of Ageism. *Journal of Social Issues*, 61(2), 343–360.
- Haridusvaldkonna arengukava 2035. Loetud 13. juuni 2021 aadressil <https://www.hm.ee/et/kaasamine-osalemine/strateegiline-planeerimine-aastateks-2021-2035/eesti-haridusvaldkonna-arengukava>
- Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus. Loetud 16. juuni 2021 aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/126032013006>
- Laslett, P. (1996). *A Fresh Map of Life*. George Weidenfeld and Nicolson Ltd.
- Litwin, H. & Shaul, A. (2019). The Effect of Social Network on the Physical Activity – Cognitive Function Nexus in Late Life. *International Psychogeriatrics*, 31(5), 713–722. DOI: 10.1017/S1041610218001059.
- Litwin, H., Schwartz, E., & Damri, N. (2016). Cognitively Stimulating Leisure Activity and Subsequent Cognitive Function: A SHARE-based Analysis. *The Gerontologist*, 57(5), 940–948. doi: 10.1093/geront/gnw084.
- McGivney, V. (2004). *Men Earn, Women Learn: Bridging the Gender Divide*. NIACE.
- Mehrotra, C., Wagner, L. S., & Fried, S. (2009). *Aging and diversity: An active learning experience (2nd ed.)*. London, New York, NY: Routledge.
- MTÜ Elame Veel [<https://elameveel.ee>]
- Principi A., Chiatti C., Lamura G., & Frerichs F. (2012). The engagement of older people in civil society organizations. *Educational Gerontology*, 38(2), 83–106.
- Rasi, P., Vuojärvi, A., & Rivinen, S. (2021). Promoting Media Literacy Among Older People: A Systematic Review. *Adult Education Quarterly*, 71(1), 37–54.
- Sandhu, J., Damodaran, L., & Ramondt, L. (2013). ICT skills acquisition by older people: Motivations for learning and barriers to progression. *International Journal of Education and Ageing*, 3(1), 25–42.
- Tambaum, T., & Pettai, I. (2019). Kellele Eestis on vaja vanemaealisi mehi? *Riigikogu Toimetised*, 39, 151–162.
- Tambaum, T. (2021). *Teenaged tutors facilitating the acquisition of e-skills by older learners*. (Doktoritöö, Tallinna Ülikool). Tallinna Ülikool.
- Tambaum, T. (2019). Vanemas tööeas inimeste internetikasutus ja sotsiaalne aktiivsus SHARE Eesti nelja laine andmetel (*Internet use and social activity among young-old population over the four waves of SHARE*). Rmt. Sakkeus, L., & Tambaum, T. (toim.). *Pilk hallile alale II. Vananemine elukaare vaates. SHARE Eesti uuringu teine ülevaade* (71–84). Tallinn: Tallinna Ülikooli Eesti demograafia keskus.
- Tambaum, T. (2014). Elderly learners in combined-age learning groups picking up on new professional skills. *Rocznik Andragogiczny*, 21, 298–314.
- Tambaum, T., Tuul, F., & Sirotkina, R. (2019). What is missing – older male learners or a community strategy. *Andragoška spoznanja*, 25(2), 67–79. DOI: 10.4312/as.25.2.67-79
- Tatnall, A. (2014). ICT, education and older people in Australia: A socio-technical analysis. *Education and Information Technologies*, 19, 549–564.
- Topping, K. J. (2020). A Theoretical Model of Intergenerational Tutoring. *Journal of Intergenerational Relationships*, 18(1), 88–105.

van Dijk, J. A. G. M., & van Deursen, J. A. M. (2014). *Digital Skills. Unlocking the Information Society*. New York: Palgrave Macmillan.

WHO (2015). *Healthy ageing. World report on ageing and health*. 25–39.

WHO (2021). *Global report on ageism*. Loetud 24. jaanuar 2022 aadressil <https://www.who.int/teams/social-determinants-of-health/demographic-change-and-healthy-ageing/combating-ageism/global-report-on-ageism>

Wilken, J. P., Bugarszki, Z., Saia, K., Hanga, K., Narusson, D., & Medar, M. (2015). Kogukonnaga seotud mõisted ja kogukonnas elamist toetavad teenused Eestis. *Sotsiaaltöö*, 4, 7–12.

Xie, B. (2007). Information technology education for older adults as a continuing peerlearning process: A Chinese case study. *Educational Gerontology*, 33(5), 429–450.